

ALBINA PINDULUI

LITERE, ȘTIINTE ȘI ARTE

REDACTOR RESPUNDETOR GRIGORIE HARALAMB GRANDEA



22 OCT 2019

S U M A R

Traianida, (Dojna IV) poemă epică de D. Bolintineanu.

Cronica: teatrul român. După bătălia de la Călugăreni. etc.

Morala literaturii contemporane: Destinata omului și Sinuciderea, studiu filosofic de Eugène Poitau.

Contra direcției actuale a culturii române, de T. Maiorescu.

Însir'le, mărgărite, basmu în versuri de Gr. H. Grăndea.

Scepticism, versuri de Gr. H. Grăndea.

Aniversarea unei copile, versuri de Gr.

H. Grăndea.

Familia pescarului, legendă britonă de Gr. H. Grăndea.

Fii lui Alexandru cel Bun (fragment), dramă de Gr. H. Grăndea.

La Neera, odă tradusă din *Horatius*.

Ninu, poezie de C. Cărlora.

Estetica, ochire asupra acestei științe.

Italia, poemă de F. Halm, tradusă de Miron Pompiliu.

Lore-Ley, balada de Henri Heine, tradusă de Schieletti.

Epigrame.

Varietăți.

ALBINA PINDULUI

LITERE, ȘTIINȚE ȘI ARTE.

REDACTOR: GRIGORIE HARALAME GRANDEA.

Ese la 1 și 15 în fie-care lună. — Abonamentul pe un an 20 lei noi pentru capitală, 22 lei noi pentru județe, 10 florin pentru România lăunțită. — Pentru administrație și reducere să se adrese în Bucuresci, strada Pompierilor, No. 5 — Scrisorile nefrancațe nu se primesc. — Articuli cari nu sunt ai redactorului, se vor publica când vor fi probați de comitetul acestei gazete.

TRAIANIDA

POEMĂ EPICĂ

DOINA IV.

(Urmasre.)

Stânga Cesarelui face semn ostilor
Să se apropie, dreapta 'i arată
Capilor armiei locuri pe scaune.
Luciu Cinciu vine îndată,
Sede la dreapta sa; Claudiu Levian,
Apoi pretorele de la Panonia,
Sedei pe scaune lângă Traian.
Îar în consiliul mare-al Cesarelui,
Gravi cu figurile, sta în picioare
Ai legiunilor capi, opt cu numerul.
Fețele-eroilor par găditoare.
Ei port clanidele. Planul resbelului
Tin și desbatere multă ei fac;
Îar o desbatere demnă și nobilă
Unde părerile lesne se 'mpac.

Cesarul deilor va să sacrifice.
Lângă o pesteră, line isvóre
Cură; o salcie verde asupră-le
Plecă coșitele ei plângătoare,
Cum mama ténéră plecă pe légănul
Pruncului unde le părului se; —
Este o capiste unde Cesarele
Vine, sacrifică marelui de; :
Ca să dea armelor Romei victoria.
Duci, armatele, dați ascultare
Cu a lor inimă inimilor deilor.
Blândețele victime șed la altare.
Preoți templului pörtă vestmintele
Ritului marelui de; , ritul gabin;
Töte sunt galbene. Cântă ei imnele.
Gravul pontifice pare 'ntr'un lin,
Mantie galbenă, lungă ce falfăe;

Tine în mâna lui vasul în care
Möie cu mâna sa a pământului
Frunte și stropie pe adunare.
Popa cu lauri încununându-se,
Nud pin'la mişlocu'i pörtă un lin
Pentru sacrificiul vitelor. Cesarul
Care sacrifică, varsă 'n vas vin,
Cântă ei imnele deilor cerului;
Iar melancolicul lor sunător
Cântă cu fluerul când imperatorul
Cesar sacrifică, 'nalt, gânditor.
Imperatorele pare 'n vestmintele
Albe ce rüră pin'la pământ;
Varsă cu mâinile lui peste flacăre
Smirna, profumele dulci se avânt.
Varsă el fructele, florile, sângele
Care sacrifică, în potir d'aur.
Popa cu mâinile ține strâns cornele
Vitei, când paloşul cade pe taur.
Când sacrificiul face, stindardele
Töte în juru-le s'a'u înclinat.
Tuba, și bucina, litia, sunete
Fragede modulă neincetat.
Când sacrificiele curmă, Cesarele
Urcă cu preoți mari pe tribună,
'Naltă el braşela, ochi lui scîntee
Și la dorințele'i östea s'adună.
'Fii ai Romanilor! voi ce invinsără 'i
'Lumea cu armele! — öice Cesar. —
'Populu-Italiei, Rege al lumilor,
'Regelui Daciei fu tributar.
'Astă condiție este-o supunere.
'Faceți cu armele să nu mai fie!',
'Dise Cesare; strigă cohortele,
'Aerul bubue, plec pe câmpie.
'Marele Cesare cercă augurile.
'Apoi dă ordine a face punți
'Peste-ale riului unde sburdalice,
'Drum fac öştirilor pină la munți.
'Taie pădurile vechi ale Daciei
'Ca să desveluie cursele 'ntinse,

Castre din petrele muntilor clăduie,
Umblă iscódele pe lucrî întinse.

Daci pun mesele jos în pădurile
Dese ce 'n pólele muntilor pere,
Ospetă azima albă, și laptele,
Și auritele fagurî de miere.
Vinul podgoriei spumă în cupele
Roșif de lemnele ce dau miros.
Ei închin deilor, Daciei, regelui.
Când deșert cupele, le-aruncă jos.
Capi armatelor vin toți la regele;
Șed jos pe píelele cruntelor hîare.
Lașea soră-mea vine în mișlocul
Cetei zarubilor, între ei pare
Cum între negure pare luceaferul
Și între tufișele văiei un crin.
É căpetenia Burilor muntilor
Unde se strecură Otlul divin.
„Fii ai Misenilor, — dice zarubilor, —
„Regi ai popórelor învecinate!
„Nobila Dacie și libertățile
„Sele de Cesare sunt fărâmate.
„Daci cu armele, óstea Romanilor
„În unda Istrului aú înecat.
„Și biruințele pe fruntea timpilor
„Cu-armele Daciei aú însemnat.
„Astă-dî chiar scîntee fruntea trecutului.
„Sciți umilintele lui Domițian?
„Dar p'a Romanilor óste putericeă
„Astă-dî e Cesarul, mare Traian,
„Iecă vin dílele cele de glorie,
„Dílele luptelor când ast pămînt
„Are să fulgere Roma cu armele
„Sau să se spulbere într'un mormînt.
„Dacilor, armele vreți ca să fulgere?
„Pentru o nobilă mórte, voi óre
„Nu faceți cugetul? Cel ce sub armele
„Pentru-a lui patrie cade, nu móre!“

Céța zarubilor 'nalți cu căciulele,
Preoți deilor ura striga.
Tênera, négră Lașea en cómele,
În frumusețele ei înota.
Tênera vergură pórlă pe creștetul
Velul, ca edera d'aur 'i-e perul,
Cad căpetăele d'aur pe uneri;
Ochi'i în flacăre cantă corul.
Viața, energia scîntee 'n fețelei,
Cu frumusețile se se 'ngănă.
Cetele Dacilor ș'ale Sarmaților
Ved și se farmecă, 'nalță-a lor mână.
Planul resbelului face consiliul.
Certe mari murgură între Piheați.
Strigă mult Vesias, Oniú și Oritis,
Mare cu spatele, cap de sarmați.

Crestetul cerului scîntele, umbrele
Palide tremură. Cesar Traian
Chiamă pe Luciu Cințiu Maurul,
Pe al pretoriului comit Levian
Și p'alți ce 'n luptele de Germania
Șe încărcaseră de nemurire,
Când imperatorul Nerva vedéndu-se
Slab și prestigiul seú în perire,
Scrise eroului contra lui Elien :
„Vin-o cu armele să me resbunî!“
Când se fac punțile, Cesar lui Levian
Đice să plece el cu cei mai bunî.

Buri Carpaților iecă trimiseră
Prin soli Cesarelui nisce bureți.
Scrise pe margine : „Buri, Cesarelui
„Đic să nu turbure pacea la Geți!“
Însă Cesarele đice prefectilor :
„Iecă o nație încă copilă.
„Cum îi sunt vorbele, fi-vor și armele.
„Fala Romanilor mulți anî s'umilă,
„Când imperatorul servă triumfele
„Unei învingere ce-a 'nchipuit.
„Roma putericeă ride și laudă :
„Apius Sabinus, Fusc strelucit,
„Victime nobile, cer ađi Cesarului
„Lupte de glorie și resbunare.*
„Acvila nobilă pradă a corbilor
Nu va fi, ducilor! ea este tare.

Ese din castrele cele puterice
Óstea Romanilor, trei legiuni.
Plecă cohortele. Tremură Dacia.
Cruntă sprincenile gravi tribunî.
E infanteria cu câte-o aripă
De cavalerie, ce a plecat.
Colo la porțile castrilor gardele
Pretorianilor aú înălțat
Măna, Cesarelui jură credințele;
Ast-fel e datina lor în bătaie.
Trec legiunile punțile riului.
Sórele dílelor, dulce văpaie,
Pare pe creștetul cerului. Óștile
De cavalerie pe coifuri aú
Moturi din códele ipopotamilor.
Daci prin negrele silve mijeau.
Cesare ordine dá ca pădurile
Ancă să secure fără crutare
Și să impede cursule Dacilor.
Dar legiunile cele 'n plecare
Nu sunt cu semnele tóte : aú acvile,
Arme aú lăncile de cavalier,
Coifuri, săgetile late cu arcele.
Sunt în bătaie điduri de fer.
Masiam Levian, Luciu Cințiu
Și alți cu numele mari aici sunt.
Đuci cohortelor urmă o legie
Ce e germanică, toți se avînt.

Daci se turbură. Scintefi labarele
Și cu balauri asupra lor.
Arme ań coifele, spade, săgețile.
Mantii ce falfăe pe corp ușor.

Partea Romanilor cari remaseră.
Fuse cu numerul ei cea mai mare.
Tinea rezervele flórea Romanilor,
Trupele bravilor díse Triare. —

Ast-fel istoriă marele Decebal
Când alba Tilia, sóta de rege,
Simte în inimă'i noă impresie,
Un fior, flacăre, și nu 'ńtelege.
Rógă pe regele pentru repeasul
Ce lui îi trebuie. Mese se pun.
Carnea vėnatulú muntilor Daciei.
Fructele, florile, le incunun.
Vinul în cupele d'aur, cu máncele
Albe ca dílele, sclavele varsă.
Musica murmură; sórbe plăcerile
Orele fragede ce se revarsă.
Tilia regelú cupa sarmatică
Trece și timidă mánă a 'ntins.
Máneca mantiei, lasă vederilor
Brațul ce-a crinilor rađa a stins.
Beaú pentru Dacia, regi și óspėti,
Bea cu ei Tilia, dulcea regină.
Bea și ca fluturul, bėnd dintre foile
Roselor, sėmănă; de nuri e plină.
Inimă'i tremurá, ochi'i se 'ńlacăra.
Plecă ea pleopele, suferă-amar;
'Necă suspinele ce trad dorințele.
Cată la Decebal peste pahar.
În ochi Tiliiei pare ca sórele
Regele Daciei. Ea îi sorbea
Vorba, privirile; ast-fel și serile,
Rađele stelelor par' că le bea.
Oli! cum în scorbore, locuri selbatice,
Ea și cu regele ar vrea să fie
Singuri, și gloria, tronul, onorile,
Tóte uńtându-le cu bucurio!

Regele Decebal urmă istoria:
Deea Eudocia cu braț de nea
Fuse contrarie regelú Daciei.
Iecă cuvintele ce ea avea.
Soră-mea Lađa, nėgră cu cenele,
Merge 'ndeșertele largi, mohorate,
Merse cu gardele bure. Ea caválă
Intră'n pădurile posomorâte.
Calul seú sforăie, sare, se turbură,
'Nalță urechile, pare turbat.
Zimbru 'ntilniseră. Buri fug răpede,
Zimbrul se 'ńfurie, s'a încordat.

Ochi lui scńtee, vine ca fulgerul,
Peru'i se sbńrlie, el se resfrńnge;
Nările'i fumeğă, muge și buđele'i
Lėpădă spumele pline de sńnge.
Vergura sprintenă lanță săgețile,
Ele în córnele hėri — au lovit.
Rupseră peile; hėra selbatică
Turbă și Lađa a 'ńgălbinit.
Dar din umbrarele posomorătelor
Silve ca fulgerul pare călare
Vėnător. Tremurá Zimbrul. În pńtece
Lancea lui spintecă hėra cea tare;
Cade și tremurá, geme și sńngele
Riurá. Lađa a 'mărmurit,
Vede pe Levian, fala eroilor;
Pleopele ochilor plecă, — a roșit.
'Rumenă vergurá, ești tu din deele
'Silvelor Daciei cea mai frumoșă?
'Stai, nu ai temere, dee saú vergurá!
Roșie cu buđele, fuge sfíosă.
De atunci Levian suferă; inima'i
Sboră cu patimă l'a sa frumoșă.
Lńncedă, Levian ast-fel cum florile
Pare când seceta arde cńmpii, riú.
Rógă cu lacrima deea Amorulú
Ca să înduíoșe sufletul seú.
Deea Eudocia dulce cu dímbetul,
Plecă audele ascultatóre.

'Fiul meú Făt Frumos, visul femeilor!
Du-te la Lađa nepăsátore.
'Varsă în inimă'i focul amorulú,
'Ca să se farnece pin'a turba;
'Ast-fel când fără el trece-vá dílele,
'Aspru să suferă de lipsa sa;
'Să vrea să faráme dorul în lacrimă,
'S'ochi ei lacrimă dulce să nu plńgă,
'Și în durerile mute, misterice,
'Focul durerilor sinu'i să strńngă.
'Iar când privirile pe el lásase-vor,
'Fețele'i rumene s'arđa în foc!
'Și 'n restăńările dulci ale-amorulú,
'Ea să se torture, să n'ábă loc!
'S' uńte cer, stelele, deí și ómeni,
'Și nebunatică, infiacărată,
'Sórbă ea sufletul dulce-al Romanulú.
'Móră și leșue, dulce 'mbătátă.'

Făt Frumos rumenul sbóră la Lađa.
Cėrcă săgețile tóte, s'ań dus
Tóte în aere; mánă lui Zamolisis
Tóte le 'nlăturá și trec în sus.
Ura în inimă'i arde și Făt Frumos,
Arcul, săgețile calcă'n picidore;
Merge la maică-sa cu ochi 'n lacrimă:
'Tare e vergura nepăsátore!
' — Lasă săgețile ce rńnesc inima. —
Dice Eudocia, ochi plecând. —

„Spada și pavața ia-le, o fiule!
 „Sângele Daciei varsă curând.
 „Fă ca selbatica capră-a Carpaților.
 „Sclavă lui Masiam mână să cadă.
 „Ca curtesanile cele nemerice
 „În al Romanului pat ea să saadă!
 „Astă-ți câmpiile aș să se sângere.
 „Sböră cu armele, bate pe Geți!
 „Ënsu'mi eü merge-volü și ochi Dacilor
 „Vor găsi 'n rațele 'mi aspre săgeți.“
 Dice și ochi sei scintee flacăre,
 Pune în mânele'i fața și plânge,
 Smulge torențele d'aur din cόμεle'i,
 Fața își sfășie, sceptrul își frânge.
 Apoi cu cencele pline de lacrima,
 Merge la muntele dintre păduri,
 Unde e Zamolsis și unde ținele,
 Ce aü piciorole nude 'n conduri,
 Varsă în cupele de argint, țelilor.
 Pare Eudocia cu ochi plecați,
 Lacrime riură pe fața i palidă.
 Sini'i de mânele'i sunt sfășiați;
 Păru'i pe spatele i cade în galbene
 Valuri și riură 'u jos de piciorle,
 Ast-fel reginele lasă în urmă-le
 Roba să fluture marî plutitorle.
 „Zamolsis! barbara vergură-a Daciei,
 Dice Eudocia, — „a înfruntat
 „Dei și ȧeele, căci la voințele
 „Mele de farmece nu s'a plecăt!
 „Cer la voințele țelilor Daciei,
 „Sufletul vergurei ca să se facă
 „Intr'o selbatică formă de viperă,
 „Pină când corpul ei să se transfacă.
 „— Fică molatică! — ȧice ei Zalmosis, —
 „Cum intră'n sufletu'ți dulce și blând
 „Ūra selbatică care te'nflacăra?
 „Cum a lui dragoste urei dă rând?
 „În interesele marî ale patriei,
 „Uită, Eudocio, că tu ești ȧee!
 „Apără Dacia și mult te bucură
 „Când tu ca Laȧea ași feme.“
 Dice. Cu mânele slabe și palide
 Dă resfătările cόμεi de fir.
 Sterge ei lacrima și peste fața ei
 Face să mugure un trandafir.
 Geme balaurul, mișcă aripele.
 Zamolsis ostia sa mănuesce.
 Monstrul se scutură tare și gemete
 Surde respândie și aromesce.

Peste-ale Daciei rânduri în tabără
 Luce balaurul cu-aripi de pesce
 Înfipt pe pântace în vârf de sulite;
 Capul și cõda sa 'n aer plutesc.
 Lâncile, ostia sună pe hârcile
 Tari saü pe căscile ce se despice;
 Cai și õmeni, coifuri, căciulele,

Armele, zalele, icî-colo pic.
 Oneü fu nobila, tēnera ramură
 Ce avea Dacia din Cotison;
 Dulce ca sòrele, mare 'n bătălie.
 Ënsă și frumòsele din Cocaion
 ȧee, perduseră capul. Femeile'i
 Daseră inima o mare sēmă.
 Pentru el suferă fără de margine
 Ënsă și Eudocia mult Cosândēnă.
 Dar ei de soră-mea, rumena Laȧea.
 Arde; Eudocia o pismuia.
 Tòte dorințele dulci și plăcerile
 Sele, Eudocia le vestejea.
 ȧeea, teribilă în reshunările
 Surde ce turbură inima'i pură,
 Jură să sfarāme viața amanților
 Și fericirea lor. Ea pe țel jura.
 Jură chīar Dacia ca să o umile.
 Vine la luptele ce se petrec
 Și din înaltele dome-ale cerului,
 Peste armatele marî ochi'i trec.
 Apoi învelule fața sa splendidă
 Cu nari de purpură ce s'auresce.
 Ale rebelului fețe selbatice
 ȧeea eu temere multă privesce.
 Ea, de când Zamolsis n'a permis Laȧeei
 Să se înflacăre de Levian,
 Ūră teribilă varsă pe Dacia
 Și simpatile 'i dă lui Traian.
 Înșă în aburi d'aur și purpură
 Chiamă pe Făt Frumos ș'ast-fel îi ȧice :
 „ȧei al rebelului, trage săgețile
 „Pentru Cesarele ce vine-aice!
 „Poporul Daciei templu'mi desprețue,
 „Ierba în capite cresce. Ce ȧici?
 Dice ei Făt Frumos : „Sint fiu al Daciei.
 „Nu pot eü inima'mi s'o iaf d'aici.
 „Pòte ca Dacia viața să'și scuture,
 „Ast-fel ca aburul care cobõră;
 „Înșă pòpòrele Dacilor, nobile,
 „P'ale lor paveȧe aü ca să moră.“

După al Tabei vârf unde Făt Frumos
 Are o capite și dalbe case,
 Preoți capitei ved legiunele.
 Es cu ceterile, sântele vase.

Vine-a pedestrilor cētă teribilă,
 Semnele, armele pe ea plutesce;
 Vine-a călărilor cētă sburtecă,
 Paveȧe, zalele lor scintesc.
 Toți pe câmpiile late s'asēmānă
 C'undele apelor vijaliòse,
 Rostogolindu-se și clocotindu-se
 Cu armoniile lor vënturose.
 Cea d'anteü legie intră'n bătălie.
 Ea din Germania a fost venit,
 Dup' ale Rinului margini, din poporni

Care Cesarele a birnit.

Ea dă pept Dacilor. Furia Dacilor
Cresce, săgețile fac pe ei ceta;
Luptă cu furie, geme ucidera,
Nimeni nu caută la a să vieță.
Suful mormântului, trece pe frunțile
Bravilor. Inima bate, se strânge.
Cerul inegură. Sboră săgețile,
Cură pe miriște cel ânteu sânge.
Tibiscul undele umflă roșatică,
Gălgăie sângele. Peptul roman
Sprijină furia getă, teribilă.
În porța castrului pare Traian,
Vede pericolul că se apropie
Și legiunile în discordare.
Chiamă pe Luciu Cințiu Maurul
Căruia cuvântă cu apă sare :
„Ia cavaleria Maură, fulgeră
„Umbrele Daciei, sparge-al lor pept.
„Ești în bătalie fulgerul cerului,
„Ești pretutinderea brațul meu drept.”

Cesar încalecă, garda pretorului
Vine pe urmele; acviliari
Plcă, și acvile cum și imagine
Scintee 'n rațele țilei, fugari
Scutură frânele, șelele aure;
Bat cu piclórele, strâns ei ținuți.
Popi cu spatele nud și cu paloșul
Înjunghierilor trec, sunt tăcuti.
Sboră cohortele, cai se légănă.
Lâncile scintee, vijii, strepung.
Cai lor tropotă apoi se 'n furie,
Pintenul pânteci crud îi împung.
Bubue, rapătă fața terâmului,
Vuvue aerul, geme pământul;
Urlă deșertele cerului, muntelui.
Cómele cailor légănă vântul.
Tócă copitele; — ast-fel aripele
Paserei falfăe, turnă în shor;
Tot ast-fel sfărie róta moricilor :
Nu veđi speteđile, veđi un isvor.

Pe un car Lađea pare. Pe umere
Falfăe mantia. Drepta lucind
Tine o sabie, măneca flutură,
Stânga înfășură hățul plutind.
Părul ei riură, sórele 'l aură.
Sémăna deelor din Cocaion.
Când ea Romanilor pare, săgețile
Ploă pe pavăđa, se face svon.
Levian răpede trece, pe Lađea
Vede, el tremură; ea rumenesce,
Lanță săgețile cari în parăđa
Dei le 'nșipseră. Levian mugesc.
Đice el Lađeel : „O tu ce inima,
„Tēneră vergură, 'mă ai amăgit,
„Nu me tem d'armele ț'i cari vârs sângele,

„Ochi ț'i sunt armele ce m'au rănit”
Lađea palidă đice Romanului :
„Tu ce 'mă ței patria, ia m'ă viața mea !”
Đice, cu ostia peptul eroului
Vrea ca să sfărâme, se svėrolea.
Vine ca fulgerul marelui Zamolsis,
Când el se 'nvrtețe țin Cocaion,
Cu vijăliile negre-ale Istrului,
Coboritoarele din Cotison.
Colo cu paloșul spintecă inima
Luț Curiu Apiul, cum o secure
Taie a fagului inimă fragedă;
Ast-fel și arborul cade 'n pădure.
Vede pe Feuru, fiu al Ispaniei,
Luptele galice 'l-au ilustrat.
Venise 'n Dacia să cėră armelor
Laure : dílele 's'au scuturat.
Maniu, Đevola, Criu, Apiciu,
Cad sub loviri țe ca pomii în florí.
Când turma cănilor leul înconjură,
Atițați răpede de vėnători,
Leul priviri țe trece asupră-le
Cu dispreț, caută omul cu arma,
Apoi ca fulgerul drept la el năđue,
Lasă potăile ce dau alarma.
Ast-fel priviri Dacului caută
Peste cohortele lor de soldați,
Capi cohortele, ș'ast-fel ca fulgerul
Merge asupră-le. Sunt sfărâmați.
Vede pe Masiam. Amândoi tremură,
Ura îi turbură, ei au răcnit.
Albă Eudocie vede pericolul,
Ese din aburul seș aurit,
Vine la Levian, șede la spatele țe.
N'o vede nimenea. Bravi combat,
Daș ei cu lâncile, ele se rupseră;
Daș cu săgețile mari de departe,
Daș cu securele; amândoi scudele
Ved în piclórele cailor sparte.
Đeea înlătură tóte loviri
Dacului, mânele țe împedcând.
Masiam Levian sfărâmă zalele
Dacului, spintecă sinu țe plăpând.
Cade în brațele Dacilor! Strigăte!
Đeea în aburul d'aur sbura
Către a cerului margine; medită
Daci cu rațele țe a țe săgeta.

Stânga din aripe e cavaleria
Dacilor; scările, chingile late
Nu cunosc, frânele singure mânue.
Toți ei încalecă pe deșelate.
Buri țin mijlocul oștilor Dacilor.
Aș măciuci ce sdrobesc, oști ce 'npung.
Pasă rezervele mari ale Burilor,
Turme selbatice cu părul lung.
Ostea Romanilor mișcă ca frunđe

CRONICA

Plopilor muntelui când vijălia
Sufă pe stâncile cele selbatice;
Frunțile Burilor au energia.
„Iecă, o Dacilor, ȝoa când patria
„Cată-a fi liberă sau un mormânt!
„Daci învinsă oŝtea Romanilor
„Când cotropiseră al lor pământ.
„Gaŝu cu oŝtile sparte din Dacia
„Ese ŝi Aŝiu capu ŝi repune.
„Tótă Iliria ŝi Macedonia
„ŝi Vindelicia mi se supune.
„Cércă lovirile Dacilor agere,
„Roma se turbură, lumea tresare.
„Dapis nu tremură când el cu oŝtile
„Cade Romanilor, prins prin trădare.
„Móre cu oŝtile! Singur el sfărâmă
„Viaŝa cu orele din viitor,
„Móre el victimă a datoriiilor
„Cum ŝi a gloriei patriei lor.
„Merge-vom, vinge-vom! Dei ŝi patria
„Cer! Sau noi ŝilele nestătătore
„Da-vom cum arbori daŝ vijăliilor
„Frundele palide ŝi fugătore!
„Căci datoriiile fiilor Daciei
„Sunt să se spulbere pentru-a lor țără.
„Per libertățile țerei vitejilor,
„Ceŝ ce port armele cată să peră!
„Ast-fel oŝtaŝilor ȝic eŝ, când raȝele
„Sórelui umbrele morŝi-a gonit.
„Striȝă oŝtirile, muntele bubue,
„Calul se scutură, a sfărăit.

Masiam Levian sfășie, spulberă
Cetele Burilor ce'l înconȝor.
Umbra săȝeȝilor coperă-armatele;
Turma cocorilor ast-fel când sbor,
Trece ŝi fălfăe, coperă sórele.
Luciu Maurul vine cu fală
Cu cavaleria Maură, n cetele
Dacilor agere iar fac návală.
Cai Numiȝilor iar bat picătorele,
Mușcă zăbalele cari fi ŝin;
Ast-fel pe creștetul ripei trec negure,
Când vijăliile vin ŝi suspin.
Ast-fel cum aburi cari se nhărȝio,
Scapără, fulgeră, trăsnete, plófe, —
Nasc din isbirile bravilor, armelor,
Raȝe ŝi gemete, sânge ȝiróie.
Mândre sunt cetele, cai Numiȝilor
Sunt fi ai vântului; Calul pe cal
Mușcă ŝi nichedă. Trec ŝi vin alte,
Ast-fel cum undulă val după val;
Ast-fel durerile urmă durerile
În viaŝa omului, când o durere
Vine ŝi ntunecă sórele anilor,
Unde se scutură ori-ce plăcere.
(Va urma. — Reproducerea oprită.)
D. Bolintínu.

Am asistat la a doa reprezentație a unui act
din drama D-lui Bolintínu : *Dupe bătalia
dela Călugăreni*. Am avut ocașia să ne gâ-
ndim serios, asupra unui fapt. Ideile de unirea,
de mărirea, de puterea Română ce se esprimaŝ
în acea séră pe scena teatrului român, erau o-
diniórá oprite, erau luat de crimă către gu-
vern, erau veȝute ca o ironie pentru apărătóri
guvernelor. Acum însă resuna sala teatrului de
aplaud entusiasmice la vorbele de *trei coróne
cucari ŝi-a încins fruntea Mihăiŝu*, la vorbele
de *libertatea ŝi gloria română!*

« Dar eŝ nu voŝi coróna ce fala 'ŝi a perdut,
Maŝ bine supus liber de cât un Domn căȝut.
Am o idee mare ce nu este Domnia :
Din trei surori pământuri a face Romania.
Frumósă, mândrá, mare, o țără de Români,
O țără neinvinsă, o țără de stăpânŝ,
O țără să trăiescă prin sine, pentru sine,
Să nu ŝi încline voia voințelor străine.
Când barbarul va pune piciorul p'ast pământ,
Să aŝe 'npotrivire, să aŝe un mormânt.
În țără, oŝti străine să nu se mai arate,
De peptul viteȝiei să fie sfărămate. »

Cu tóte acestea, procuróri, poliȝai, sbiri lui
Dan (boerul trădător din acea dramă), nu erau
în sala să opréscă sborul acestor simȝimente
patriotice. Ei protestară prin neafiarea lor de
față.

Într'o loȝă însă era cine-va care asculta, care
lua o parte vie de plăcere la ideile Eroului Ro-
mâniei, un june cu fruntea severă ŝi visătore.
Era Domnul Românilor, acela care arméȝă Ro-
mânia, care ne-a dat pe *Róșiori*, pe *Venătóri
cálarŝi*.

Autorul dramei a fost atât de mult aplau-
dat de publicul numeros ŝi entusiasmă, în cât
s'a simȝit dator aŝi mulțumi din loȝa sa prin
câte-va cuvinte demne.

În jocul acestei bucatŝi, tótă greutatea căde
pe D. Pascali care este un mare artist. Dom-
nia-sa a simȝit tot ce a simȝit autorul. În ro-
lul seŝi era o parte istorică, politică, filosofică,
dramatică. Este plăcere ŝi bucurie pentru pu-
blic, când vede un actor care înțelegé fondul
ŝi forma rolului cu care este însărcinat; când
ideile ce esprima sunt în raport cu cele maŝ

minime tonuri ale expresiilor, cu cele mai mici mișcări ale corpului, mâinilor, fisionomieii. Aci este totul, aci se vede arta, aci se cunoște talentul. D. Pascali a probat că are pe amândoa. În aceste drame istorice unde sunt exprimate patimile omului, se poate vedea adevăratul talent al artistului. Ele sunt pétra de incercare. Aci o linie dacă va fi mai mult sau mai puțin, strică tot, sublimul se face îndată ridicol.

D-na Pascali încă a jucat cu inteligență rolul seu de *Dómna lui Mihail*. Ilusia a fost deplină când a pronunțat aceste versuri :

« De ce te plângi, o Dómne? Sunt suflète 'n-
josite

În țără; dar sunt încă și suflète mărite,
Frumóse, și mai mult: d'aceste bune sunt.
Orî-ce e bun, cu reul se 'ngână pe pământ;
Orî unde 'l bucuria, durerea 'l așteptată;
Orî unde e lumină, și umbra se arată!

..... În lupta strelăcită,
Călăgăreni, luptă ce e nepilduită,
În adevăr că uni pe tine te-au trădat!
Dar lingă trădători ce țera-au rușinat.
Mulți ómeni cu credință, onóre, vitejie,
Luptară lingă tine, pliuł de mărinimie.
Tu ai învins păgâni, deci țera n'a lipsit!

* În *Fata pândarului* (o gingașă dar imperfectă comedie de D. Dimitrescu) am văzut revăndu-se un talent comic în junele actor Romanescu. Domnilor din Comitet, urcați des pe scenă p'acest june, pentru ca să 'și desvolte talentul și să câștige experiența necesară.

* D. Lerescu, unul din elcvi Universității din Liegiu, întorcându-se în țără cu titluri academice, a pus cunoștințele seu în profitul poporului.

*Organizația comunală, Catehismul Drep-
tului administrativ, Manualul de Igienă, Manualul de Economia politică*, sunt cele mai însemnate din lucrările Domniei-sele și cari au fost aprobate de Ministerul din Întru și Ministerul Instrucției publice. Doă dintr'acestea aflăm că au fost *contra făcute* în Iași de un librar Petri. D. Lerescu este cel d'ânteu autor român care a fost bănuț de contrafacere. Credem că în urma procesului ce Domnia-sa a întentat contrafacătorului, va fi desdaunat de perderile materialele ce 'i s'au causat. Și cu toate acestea D. Lerescu este unul dintre cei persecutați!

MORALA LITERATUREI CONTIMPURANE

Destinata omului și sinuciderea

(Urmare)

Nu este tot încă. Indiana răspunde lui Ralph care 'i a propus sinuciderea.

« Am cuget adesea. Odiórá tentații violente « me îndemnau la acesta, dar un scrupul religios m'a împedat. De atunce, ideile mi s'au înălțat în singurătate; nefericirea, legându-se de mine, m'a învețat puțin câte puțin « o religie alta de aceea pe care o predic ómeni. » Și mai incolo Ralph adaugă : « Actia ce vom « comite, ne fiind rezultatul unei crise de răta- « cire momentană, ci scopul prejudecat al unei « determinatii luatá dintr'un simțiment de pio- « șie calmă și recugetată, trebuie să avem cu- « cernicia unui catolic înainte a cumeicăturii « eclesiei seu. »

Încă dar sinuciderea înălțată ca dogmă a acestei religii noi, superiórá religiei ómenilor, și care a fost revelată Indianei! Sinuciderea împlinită dintr'un simțiment de *pioșie și recugetare*, sinuciderea investită cu caracterul religios, transformată în sacrificiu august și solemn, asimilată cu misterele eclesiei catolice, — ce restórnare de idei! ce ultragii al legilor eterne ale moralei și lucrurilor celor mai sante!(1)

Din țesa pe care George Sand a ornát-o, în *Indiana* și *Jacques*, cu seducțiile talentului seu, alți romanțiarî din timpul nostru au făcut

(1) Lucru ciudat, și care probă că în unele epoce sunt erori cari plutesc óre-cum în aer și că nici cele mai nobile inteligențe nu pot scăpa de contagia lor! Un poet mare, un poet odinórá creștin, a repetat cam întocmai cugetarea autorului *Indianei*, ornând ca aceasta sinuciderea cu un fil de poesie religiosă. Într'o scenă care ne amintă pe aceea din romanul D-nei Sand. Julia propune amantului seu ca să moră anându-i, cam tot în acei termeni cu cari se adresă Ralph Indianei :

« Oh! să murim! da, să murim, căci pământul nu « mai are ce să ne dea, cerul nu mai are ce să ne pro- « miță!... Veți tu cum toate sunt prepare în jurul « nostru pentru o stingere divină a sufletelor noastre! « Oh! să murim în această beție a sufletului și a natu- « rei care ne va face să simțim numai voluptatea mor- « ței! Mai târziu vom voi să murim și nu vom putea « să murim atât de fericiți!... Să murim și să încăm « acel viitor îndolós și sinistru în cel din urmă suspin, « care nu va avea barim pe buțele noastre de cât gu- « stul fără amarăclune al deplinei fericiiri!

« Sufletul meu, adórá Rafael. Imi gicea într'acelaș « moment și cu aceeași forță ceea-ce buțele ei imi « șoptea la ureche, ceea ce natura solemnă, mută, fu- « nebră în splendórea orei supreme, imi gicea prin toate « simțurile!... Uitasem universal, și 'i-am răspuns: Să « murim! » *Rafael*, de Alfonso de Lamartine, pa- « ragr. XXXV.

brutalul corolar al declamațiilor lor anti-soțiale. Le-a plăcut să presinte sinuciderea ca una din necesitățile crude la cari omul este redus une-ori în soțietatea noastră, ca la singurul liman care 'l rămâne adesea în contra strimțorărilor miseriei și în contra tentațiilor vițiului și crimei.

«In adevăr, soro, ȳice C plise către Mayeux c n *Evreul ret c nd* de Eug. Sue, între o miserie eumplit , infamia sa  m rtea, alegerea «p te să fi  ndoi s » Se p te ca escesul miseriei să  in  une-ori loc de scus  aceluia care, ret c it de durere, se ucide. Dar lasați lui Dumnezeu secretelor justiției și misericordiei se! ȳi din ceea ce p te fi o scus  pentru uni, nu mai încercați d'a face un drept pentru toți. Mai cu seamă, nu aretați ca masim  că este   virtute a ce ucide, pentru a scăpa de  mlitirele vițiului, căci cu acest  negăm virtutea chiar care consistă în  vingerea lor. Nu dați colorile eroismului unui act de desperare, care p te fără  ndoință să fi inspirat une-ori de un simțiment c deverat, dar la care adesea slăbiciunile inimii,  descuragierile facticii au  nfluințat mai mult de c t or rea sinceră a reului.

Pe un asemenea ter m, c sta este alunec s  : ceea ce acordăm unei situații extreme, acordăm îndată situațiilor celor mai vulgare. Ori, care netericit p te ȳice ca Mayeux :

«Ce este  re dacă merg să mă repaus ? Sînt «oga de trudit!» — «Sinuciderea nu este de c st dreptul crimei sa  al miseriei, ȳice un alt scriitor : numai reușc rile și sărăcia sunt «neuferite.» (1)

Cercul, cum se vede, este c duat lărgit : sinuciderea a devenit dreptul comun al miseriei și privilegiul crimei. (2) Logica nu se opresce aici. Ce'mi pasă de natura sarcinei, când sarcina este fórte grea ? Ce'mi pasă că me înclin sub greul miseriei, reușc rei sa  chiar al datoriei, dacă sarcina'mi întrece forțele sa  imi obozește voința ?  n *Consiliarul de Stat*, o femea, preparându'și sinuciderea, scrie soțului : «Etorile maritagiului er u prea grele pentru tine, te desfac, ele asemenea devenise prea grele pentru mine, și le arunc.»

După ce s'a retras dinaintea durerii, trebuia să ajungă a se retrage și dinaintea datoriei : este consecința extremă a principului, la care chiar  ncipul conducerii în evitabil. Libertatea este

(1) *Consiliarul de Stat*, de Frédéric Soulié.

(2) «Tu ai ucis... Tu ai voit ca mortea să'ți espire crime. Era just.» Ast-fel vorbesce Adriana de Cardoșille către Gialma care s'a înveninat. *Evreul ret c nd*, t. X, C. XVI. — Conte de Saint Remy sforță pe fiul seel a se acide ca să scape de rușinea unei urmării criminale. «Mort ! strigă el, mort ! Era just. Mai bine m rta de c t infamiaz, dar este grozav...» *Asterele Parisului*, t. VI, c. X.

o armă grea : când brațul oboșit începe să  nșepenesc , pentru ce să nu încetăm lupta, arunc nd arma ?

Eugène Poitou.

 N CONTRA DIRECTIONII DE ASTĂ-ȳI A CULTUREI ROMÂNE

«Convorbirile literare» au publicat o serie de cercetări critice asupra producciilor mai  semnate, prin cari s'a caracterizat cultura română în timpul din urmă, asupra poesiei de salon și poesiei populare, asupra etimologismului D-lui Cipariu, asupra dreptului public al românilor după scóla Barutușu și asupra limbei române în jurnalele din Austria.

Aceste critice nu au ramas fără respuns ;  ns  t te respunsurile, după obiceiul întrodus la noi, er u pline de personalități, aș  în c t din respect pentru publicitate au trebuit să fi trecute sub tăcere. Căci ce are a face   asemenea discuții persoana scriitorului !

O excepție se p te admite numai în privința ultimului respuns al *Transilvaniei*, fiind-că în el se află c te-va observări ce dau ocașie a caracteriza întreaga cultură română din ȳoia de astă-ȳi, și prin urmare merită a fi relevate. Afară de acest , *Transilvania* este organul public al «Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român,» redactat de secretarul ei D. Barnutușu, și, întru c t reprezent  ast-fel florea dezvoltărei intelectuale din Ardel, are drept a cere să nu fie ignorată.

Transilvania (1), respund nd la articolele n stre despre limba română în jurnalele austriace, începe prin a reproduce anti-critica *Familiei* din Pesta, care este de opinie, că erorile limbistice criticate de noi sunt numai nisce «bagatele.» *Transilvania*  ns  și concede că jurnalele austriace scriu reu românesc, se miră însă pentru ce și cele din Iași scriu reu și cit d  ca exemplu nisce pasage pline de erori din *Septim n *.  n cele-alte observații ale se pare a se uni cu opinia *Familiei* despre «bagatele» criticate de noi și ȳice :

 n marele numer de proverbi rom nesci este și unul care ȳice : satul arde, baba se p pt n . Acuma, uită-te, acuma la a. 1868 își află D. T. Maiorescu timpul de a cere de la publiciști de din-c co stil neted, gramatică, ortografic.

ȳi mai la vale :

A cere de la noi astă-ȳi ca să scriem pe placul D-lui Tito Maiorescu, ar fi tocmai ca și c nd ai cere de la oficeri, ca  tute ȳuer turile glonțelor și  ntro valtele

(1) *Transilvania* din 1 August, 1868.

celor răniți, să scrie raporturi și buletine elegante și caligrafice.

Cine ne face aceste obiectii? Am înțelege, când ele ne-ar veni de la *Albina*, *Federațiunea*, *Telegraful*, fiind-că acestea sunt foi înaltes politice, cari în sprijinirea importantelor chestii constituționale, cărora sunt consacrate, se pot cel puțin scusa, dacă nu justifică, că au negles limba în care scriu. Dar că tocmai cele două foi literare, *Transilvania* și *Familia*, să aibă drept a ni le face, acesta nu o putem admite.

Între «guerăturile glonțelor și între vaitele celor răniți!» oficerul se dispensă de buletine caligrafice; dar se poate el ôre dispensa de orice activitate folositoare? 'i este lui permis a'și arunca însăși arma cu care se luptă?

Însăși arma, cu care se luptă o fôie literară, una din rațiile pentru care există, este, împreună cu adevărul ideilor, frumusețea stilului, curăția limbei materne, justețea gramatică și a ortografiei, și dacă o fôie literară nu este capabilă de a avea aceste «bagatele,» atunci nu merită de a se prezenta înaintea publicului ceticitor.

Este caracteristic pentru starea în care a ajuns cultura noastră intelectuală, dacă organul oficial al Asociației Transilvane pentru *literatură română* și *cultura poporului* român, are — cum să o numim cu un termen parlamentar? — are *inspirația* de a ne răspunde, că este o «peptănare de babă,» dacă în a. 1868 îi cerem gramatică, stil și ortografie!

Nu scim, ce vor fi gândit membri acelei asociații la lectura unui ast-fel de răspuns din partea reprezentantului D-lor. Noi însă ne-am făcut următoarea întrebare: Dacă o fôie literară nu este în stare a scrie după gramatică, dacă se declară incapabilă de a avea ortografie și stil bun, atunci de unde a luat curajul de a se mai prezenta pe arena publicității? și ce folos își închipulesce că va putea produce prin activitatea ei literară?

Răspunsul inevitabil la aceste inevitabile întrebări aruncă o lumină așa de tristă asupra organului asociației Transilvane, pentru a nu mai vorbi de *Familia*, în cât ne simțim provocați a căuta înși-ne circumstanțele ușurătoare cari, i-ar putea explica atitudinea într'un mod mai puțin defavorabil și cari i-ar lua o parte din răspunderea ce 'și-a atras-o.

Asemenea circumstanțe ușurătoare există, și datoria noastră este acum de a le pune în vedere lectorilor, cari au citit critica de mai înainte.

Fôia *Transilvania* și atâtea alte foi literare și politice ale Românilor sunt așa de slab redigiate, așa de stricacloșe prin formă și copriusul lor, fiind-că trăiesc într'o atmosferă stricată

și se inspiră de ideile și de simțimentele, ce caracterisează marea majoritate a inteligențelor și anteluptărilor români. Vițul radical în ele și prin urmare în totă direcția de astă-đi a culturii noastre este *neadeverul*, pentru a nu întrebuința un cuvânt mai colorat, neadever în instituții, neadever în aspirații, neadever în poezie, neadever până în gramatică, neadever în toate formele de manifestare a spiritului public.

Cufundată până la începutul secolului al XIX în barbaria orientală, societatea română pe la 1820 începu a se tređi din letargia ei, apucată p'óte abia atunci de prima agitație contagioasă, prin care ideile revoluției franceze au st. ebatut până în extremitățile geografice a le Europei. Atrasă de lumină, jumimea noastră întreprinse acea emigrare extraordinară spre fontănele științei din Franca și Germania, rare până astă-đi a mers tot crescând și care a procurat mai ales României libere o parte din lustrul societăților străine. Din nenorocire numai lustrul esterior! Căci nepreparați, precum erau și sunt tinerii noștri, uimiți de fenomenul grandios ale culturii moderne, ei se petrunseră numai de efecte, dar nu petrunseră până la cauze, vedoră numai formele de d'asupra ale civilizației, dar nu întrevedură fundamentele istorice mai profunde, cari au produs cu necesitate acele forme și fără a căror preesistență ele nici nu ar putea exista. Și ast-fel, mărginiți într'o superficialitate fatală, cu mintea și cu inima aprinsă de un foc pre ușor, tinerii români se întorceau și se întorc în patria lor cu hotărârea de a imita și a reproduce aparințele culturii apusene, cu încrederea, că în modul cel mai precipitat vor și realiza îndată literatura, știința, artă frumoasă și mai înainte de toate libertatea într'un stat modern. Și așa de des s'au repetit aceste iluzii juvenile, în cât au constituit acum o adevărată atmosferă intelectuală în societatea română, o direcție puterii, care apucă cu forță egală pe cei tineri și pe cei bătrâni, pe cei cari se duc spre a înveța și pe cei cari se întorc spre a aplica învețătura lor. În poziție cu poetul antic, care admirând greutatea enorme ce le-a învins statul roman până la constituirea sa, exclamă faimosa *frasa tantae molis erat Romanam condere gentem*, descendenții acestor români își cred ușoră sarcina de a consolida gîntea română pe bazele civilizației, și mulți din ei sunt chiar convinși, că astă-đi această consolidare este aproape de a fi terminată. Avem de toate în abundență, își închipuiesc ei, și când îi întrebă de literatură, își citejă cifra c'olelor înegrite pe fie-care an cu litere române și numărul Tipografiilor din București, și când le vorbesc de știință, își arată societățile mai mult sau mai

puțin academice și programele discursurilor ținute asupra problemelor celor mai grele a le inteliginței omenești ; dacă te interesești de arta frumoasă, te duc în muzee, în pinacoteci și glicototeeci, 'ți arată esoposiția artiștilor în viață și se laudă cu numărul pânzelor spânzurate pe părete ; și dacă în fine te îndolesci de libertate, îți presintă hârtia pe care e imprimată Constituția română și 'ți citesc discursurile și circularele ultimului ministru care s'a futeplat să fie la putere.

Față cu această direcție a publicului român, noi nu putem crede, că adevăratul mobil care l-a îndemnat spre cultura occidentală, să fi fost convingerea inteligentă despre valoarea acestei culturi. Mobilul propriu nu a putut fi de cât vanitatea descendenților lui Traian, vanitatea de a arăta popórelor vecine cu ori-ce preț, chiar cu desprețul adevărului, că 'i egalăm în nivela civilizației.

Nu mai așa se esplică vițiul, de care este infectată viața noastră publică, adică lipsa de ori-ce fundament solid pentru formele esterne ce le adoptăm.

Și ceea ce este mai periculos în astă privință, nu e atât lipsa de fundament în sine, cât este lipsă de ori-ce simțire a necesității acestui fundament în public. este suficiența, cu care ómeni noștri cred și sunt crezuți, că au făcut o faptă atunci când au produs sau tradus numai o formă golă a străinilor. Acestă *aberație radicală a judecáței* este fenomenul cel mai însemnat în situația noastră intelectuală, un fenomen așa de grav, în cât ne pare a fi datorica fle-cărei inteliginței oneste de a'l studia, de a'l urmări de la prima sa apariție în cultura română și de a'l denunța pretutinderea spiritelor mai june, pentru ca aceste să înțelegă și să primescă sarcina de a'l combate și nimici fără nici o crutare, dacă nu vor să fie ei înși și nimiciți sub greutatea lui.

La 1812 Petru Maior, pentru a nu pomeni compilația de citate făcută de Șineaiu fără nici o critică, scrie istoria sa despre începutul Romanilor în Dacia. În tendința re are de a dovedi, că noi suntem descendenți necorupți ai Romanilor, Maior susține în paragraful al patrulea, că Daci au fost cu totul exterminați de Români, așa în cât nu s'a întemplat nici o amestecare între aceste două popóre. Pentru a proba o ipotesă așa de nenaturală, istoricul nostru se întemeiază pe un pasaj din dubiu din Eutropi și Julian, cărora le dă o interpretatie imposibilă de admis cu mintea sănătoasă, și astfel începe demonstrarea istorică a romanității noastre printr'o falsificare a Istoriografiei.

La 1825 apare Lesiconul de la Buda, românesc, latinesc, unguresc, uențesc, care se încercă

a demonstra prin derivații de cuvinte, că limba noastră este limba cea mai pură romană și forte puțin amestecată cu cuvinte slavone. Câte-va esemple vor arăta valoarea acestor derivații :

Verbul nostru *găsesc* se derivă de la latinescul *consequor*, substantivul boier de la *voglia*, i. e. *voluntas*, substantivul *cea* de la *ca-do*, *caesum*, *cesura*, *quia dies in 24 partes quasi caesuras est devisa*, și așa mai departe.

Cu asemenea procedare începe convingerea noastră despre latinitatea cuvintelor române, și primul pas în știința limbistică se face prin o falsificare a Etimologiei.

La 1840 se publică *Tentamen criticum in linguam romanicam*. Scrisă în latinesce, această carte are de scop a arăta străinilor, ce fel de limbă curată este aceea, care se vorbește de poporul român ; însă arată o limbă, precum nu s'a vorbit și nu se va vorbi nici-odată în poporul român. Acolo întâlnim forme gramaticale și frase ca cele următoare :

Aburio, și aburera audita. abebiu, abebimu, abeboru facut ; abiu, voliu fire cantatu ; do invetiasses aleque nu abi firă asi superstitionsu ; que e fedu, do se et asconde etc. ; do me et laudi cu gula 'la etc. ; quomu ari, asi secili. etc. etc.

Și ast-fel gramatica română fucepe prin o falsificare a Filologiei.

O repetim : ceea ce surprinde și intristă în aceste produse, nu este erórea lor în sine, dar este erórea judecáței noastre asupra lor, este lauda și suficiența, cu care s'au considerat și se consider de inteligințele române ca adevărate fapte de știință, este orbirea de a nu vedé, că edificiul naționalității române nu se póte stabili pe un fundament, în mijlocul căruiu ăce neadeverul.

Dacă străini sciú astă-și și recunosc că noi suntem de viață latină, meritul este nu al nostru, ci al filologilor străini. Dietz, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller și alți, cari nu prin iluzii pretențioase, ci prin legile solide ale științei au dovedit latinitatea esențială a limbii române. Iar căți de natura tentamenului critic și a lesiconului de la Buda nu putéu de cât să impede adevărul, producând neîncredere în contra unei tese, care avé trebuință de argumente așa de vitióse pentru a fi susținută.

Direcția falșă o dată croită prin cele trei opere, considerate ca începutul culturii noastre, inteligința română s'a precipitat cu ușuriniță pe calea deschisă, și cu același neadever în năuntru și cu aceeași pretenție în afară s'a imitat și s'au falsificat tóte formele civilizației moderne. Înainte de a avé partida politică, care să simtă trebuința unui organ, și public iubitor

de știință, care să aibă nevoie de lectură, noi am fondat jurnale politice și reviste literare, și am falsificat și deprețiat jurnalistica. Înainte de a avea învățători sătesci, am făcut școli prin sate, și înainte de a avea profesori capabili, am deschis Gimnaziul și Universitatea, și am falsificat Instrucția publică. Înainte de a avea o cultură abundentă peste confiniile școlilor, am făcut Ateneea române și Asociația de cultură, și am deprețiat spiritul de societăți literare. Înainte de a avea o umbră măcar de activitate științifică originală, am făcut Societatea Academică Română cu secția filologică, cu secția istorico-archeologică și cu secția științelor naturale, și am falsificat ideea Academiei. Înainte de a avea artiști necesari, am făcut Conservatorul de muzică; înainte de a avea un singur pictor de valoare, am făcut Școala de Belle Arte; înainte de a avea o singură piesă dramatică de merit, am fondat Teatrul național — și am deprețiat și falsificat toate aceste forme de cultură.

În aparență, după statistica formelor estere, Români posedă astăzi aproape întreaga cultură occidentală. Avem politică și știință, avem jurnale și academii, avem școli și literatură, avem muzee, conservatorii, avem Teatrul, avem chiar o constituție. Dar în realitate toate acestea sunt producții morțe, pretenții fără fundament, stahii fără trup, iluzii fără adevăr, și astfel cultura claselor superioare a românilor este nulă și fără valoare, și abisul ce ne separă de poporul de jos, devine din zi în zi mai adânc. Singura clasă reală la noi este țeratul român, și realitatea lui este suferința, sub care suspină de fantasmagoriele claselor superioare. Căci din sudorea lui zilnică se scot mijloacele materiale pentru susținerea edificiului fictiv, cel numim cultură română, și cu obolul cel din urmă îl silim a ne plăti pictori și muzicanți noștri, academici și atenieni din București, preniile literare și științifice de pretutinderea, și din recunoștință cel puțin nu îl producem nici o singură lucrare, care să îl înalțe înimă și să îl facă să uite pentru un moment miseria de toate zilele.

Ca să mai trăim în modul acesta este cu neputință. Plângerea poporului de jos și ridiculul plebei de sus au ajuns la culme. Pe de altă parte, prin înlesnirea comunicației, vine acum însăși cultura occidentală la noi, fiindcă noi n'am știut să mergem înaintea ei. Sub a ei lumină victorioasă va deveni manifest tot artificial și tot caricatura «civilizației» noastre, și formele vane, cu care ne-am îngănat până acum, își vor resbuna atrăgând cu aviditate fondul solid din inimă străină.

Mai este oare timp de scăpare? Mai este oare

cu puțină, ca o energică reacție să se producă în capetele tinerimei române și o dată cu disprețul neadeverului de până astăzi, să descepte voința de a produce fundamental adevărat acolo unde se află astăzi numai o pretenție iluzorie? Putea sorta ne va acorda timp pentru această regenerare a spiritului public, și înainte de a lăsa să se strecore în inimă indiferința de moarte, este încă de datoriat fie-cărei inteligențe ce vede pericolul, de a se lupta până în ultimul moment în contra lui.

Prima eroră, de care trebuie astăzi ferită tinerimea noastră, este incurajarea blândă a mediocrităților. Cea mai rea poezie, prosă cea mai lipsită de idei, discursul cel mai superficial — toate sunt primite cu laudă sau cel puțin cu indulgență sub cuvânt, că tot este ceva și că are să devie mai bine. Așa dăcem de 30 de ani și incurajăm la oameni necheamați și nealeși! Domnul X e proclamat poet mare, domnul Y jurnalist eminent, domnul Z bărbat de Stat European, și rezultatul este, că de atunci încoco mergem tot mai reu, că poezia a dispărut din societate, că jurnalistica și-a pierdut ori ce influință; iar cât pentru politica română — fericite colonele unei reviste literare, cărora le este permis a nu se mai ocupa de densa!

De aci să învățăm marele adevăr, că mediocritățile trebuie descurajate de la viața publică a unui popor, și cu cât poporul este mai lucid, cu atât mai mult, fiindcă tocmai atunci sunt periculoase. Ceea ce are valoare, se manifestă de la prima sa apariție în meritul său și n'are trebuință de indulgență, căci nu este bun numai pentru noi și d'ocam-dată, ci pentru toți și pentru tot-d-a-una.

Al doilea adevăr, de care trebuie să ne petruțdem, este aceea: Forma fără fond nu numai că nu aduce nici un folos, dar este d'a-dreptul pernicioasă, fiindcă depreție un mijloc puteric de cultură. Și prin urmare vom dice: că este mai bine, să nu facem o școală de loc, de cât să facem o școală rea; mai bine să nu facem o pinacotecă de loc, de cât să o facem lipsită de artă frumoasă; mai bine să nu facem de loc statutele, organizarea, membri onorari și neonorari ai unei asociații, de cât să le facem fără ca spiritul propriu de asociație să se fi manifestat cu siguranță în persoanele ce o compun; mai bine să nu facem de loc academii cu secțiile lor, cu ședințele solemne, cu discursurile de recepție, cu buletinele pentru elaborate, de cât să le facem toate acestea fără aptitudinea științifică, ce singur le dă rația de a fi.

Căci dacă facem alt-fel, atunci producem un șir de forme, ce sunt silite de a exista un timp mai mult sau mai puțin lung fără fondul lor propriu. Însă în timpul, în care o academie e

condemnată a exista fără știință, o asociație fără spirit de societate, o pinacotecă fără artă și o școală fără instrucție : în acest timp formele se descreditează cu totul în opinia publică și întârzie chiar fondul, ce independent de ele s'ar putea produce în viitor și care atunci ar hesita a se investi de exteriorul lor deprețiat.

Întorcându-ne de la aceste reflecții generale la punctul concret, de unde am plecat, vedem, cât de ușor ne putem explica acum conduita fetei *Transilvania* și a altor colege a D-sele. *Transilvania* este cuprinsă de vertigiuul formelor vane, prin care se caracterisează așa numita cultură română din ziua de astăzi. Ea crede, că înaintea literaturii, când augmentează cifra cotelor periodice în literatura română; că referatele despre asociația *Transilvănenă*, ce le publică și din cari se vede o lipsă totală de activitate inteligentă, produc un folos, fiindcă sunt protocoalele subscrise de un Președinte și de un Vice-președinte și de un Secretar; că elucubrațiile de gimnasiu a le D-lui T. asupra economiei politice și trombitările D-lui P. asupra literaturii române cu prestanța ei și asupra necesității unui Panteon, în care să figureze și învețați români, *cări asudă pe piscurile tepeșe a le filosofiei*, sunt fapte meritorii de știință, fiindcă s'au rostit ca discursuri solemne într-o adunare anuală a asociației pentru cultura poporului român! Ea se miră, cum de noi în a. 1868 îi mai cerem fond pentru aceste forme, cerem limbă bună, ortografie, gramatică pentru o fofie literară, și ne declară că n'are timp de a se ocupa de asemenea *bagătele*.

Cum am șis : noi înțelegem și ne explicăm această conduită. Dar tot așa de bine înțelegem datoria impusă junimei române, de a o condamna și de a părăsi o dată pentru tot-d'una direcția acestor *ante-luptători* ai nației.

Căci fără cultură pofe încă trăi un popor cu speranță, că la momentul natural al dezvoltării sele va apăre și această formă salutară a vietei omenesci; dar cu o cultură falsă nu pofe trăi un popor, și dacă persistă în ea, atunci dă un exemplu mai mult la vechia lege a Istoriei : că în lupta între civilizația adevărată și între o nație resistentă, se nimicesce nația, dar nică o dată adevărul.

(*Convorbiri literare*)

T. Maiorescu

N I N A

Cu cortegiul de stele
Luna trece cugetând,
Peste câmpii, peste râurile
Rađe de argint vărsând.

Riul scntee în noapte,
Buha țipă la mormânt
Și din sălcii es dulci șofte
Șmulse de al noptei vânt.

Peste tot noapte adâncă,
Tot pământu'î adormit,
Dar de gene'ți, Nino, încă
Somnul lin nu s'a lipit!

Când zefirul blând adie,
Frunța plopului mișcănd,
Pentru ce cu o făclie
Strebați valea suspinând?

Cu cosița despletită,
Văduvă de albe flori,
De sus pină jos cernită,
Unde mergi adese-orî?

— Merg colo la monastire :
Acolo sub verde fag,
Rece la a mea iubire,
Dorme dulcele meu drag!
C. Cârlova.

ÎNȘIR'TE MĂRGĂRITE

Negra regină și a deșirat
Mărgăritarul și în palat
A strâns mulțime ca să înșire
Albele bobe pe roșii fire.
Regele 'n tronu'î stă ginditor,
Lacrimi din gene 'i se strecor,
Lingă el Bónca stă și privesce
Mulțimea care se striguesce
Cu prețiosul mărgăritar.
Mare'î misterul... truda 'n țădar,
Căci nu 'i puțință să îl înșire :
Pe nevedute cade din fire.
Dar Iécă 'n sală vin doi fecțori,
Cóna l'e d'aur, fața de fofir.
Toți de aprópe vin să 'î admire.
Mărgăritarul cor să înșire.
Albele bobe l'i se supun
Când aste vorbe țămbid îl spun :
«Îngir'te, mărgărite!

«Rege! 'ți vom spuue o istorie
Ce pină astăzi-nimeni nu scie.»
Fața reginei s'a încrunțat,
Iară fecțori aș și urmat :
«Odinióră trei albe jano
Colo 'n dumberavă strângóu căpșune.
Domnul cel tóner pe del vena.
Cora cea mare șof-fel cãnta :

— Acelui care așî fi soție,
I, așî face mare prin avuție,
Căci cu un caer 'I așî îmbrăca
Țera, oștirea și curtea sa. —
Domnul aude, nu se oprește.
Cea mijlocie ast-fel grăsește :
— Cine pe mine me va lua,
C'o pită țera 'i oșî sătura. —
Domnul aude, merge 'nainte.
Sora cea mică și mai cu minte
Dise : — 'I oșî face, scumpe sororî,
După luu' noă doî micî feciorî
Cu păr de aur, cu față albă
Ca bobiorul din astă salbă. —
Domnul aude, vine la ea,
Pe cal o sue, plecă cu ea.
«Inșir'te, mărăgărite!

«Noă lunî rîse de noă orî,
Juna 'î nasce doî micî feciorî.
— «Eșîlî afară!» atrigă regina,
Regele însă 'î opri cu înăua.
Ochi reginei scapăr scintef,
Regele dulce cată la ei
Și blând le dîce : «Urmașî 'nainte.»
Ei începură cu-aste cuvinte
Și mărăgăritul de inșirat :
— «Regele însă, dus la vênat,
Nu veđu fața celor doî gemenî.
Rege, cu denșî scîi tu că semenî?
Tenera mamă cum aseptă
Soșul să vie, a'î arăta!
Atuncî la curte era o bôncă
Cu fața neșră ca de țigancă.
Urând din suflet pe Dôma ei,
Din lögân fură copii sei
Și 'î iugröpă colo 'n grădină
Unde zehirl astă-șî suspină.
In loc le puse doî micî cășî,
Picëud c'acea sunt fi sei.
Regele însă când se întörse
Și cășelușî 'nainte 'î scöse,
Atăt de tare s'a 'nfuriat
In cât soșia 'șî a alungat,
Iar de regină la pe țigancă.
Acea țigancă eșîlî chiar tu, Bôncă.
«Inșir'te, mărăgărite!»

— «Eșîlî afară!» regina strigă,
Sare și mâna vru să înșigă
In coma d'aur; dar încrunțat
Regele 'n tronu 'o a chîlămat.
Iar copilașî ast-fel urmară
Și in tăcere toșî ascultară :
«Biata fecioră merse atuncî
Să'șî ducă traful in aspre muncî.
Iară din locul unde 'ngropase
Bônca copii, se înălțase

Doî pomî de aur ce se 'nclină
Ș'al mamei nume 'î suspină.
Bônca 'nțelese tristește șöpte.
Regeluî dîse dar într'o nôpte :
— «Din pomî d'aur, de vref să'mî placî,
La patu'mî s'îndurî, te rog, să'mî faci. —
De o cam dată el se opune,
Eșî stăruleşce, el se supune.
«Inșir'te, mărăgărite!

«Amănduî soșî nôptea când vin
Pe pat să guste somnul cel lin,
Bietește scindurî scot aste șöpte
Înăbușite, tu orî-ce nôpte :
— Cum 'șî este, frate? — Mie 'mî o reș !
Bônca 'î pe mine și mult 'mî o greș,
Ție cum 'șî este? — Mie 'mî o bine.
Bunul meș tată dorme pe mine. —
Bônca le-aude nefcetat,
Sufletu 'î negru e turburat.
Sa înșöră de remușcare.
Ori-cara șöptă 'î o re-bunare.
Într'o șî însă a ordonat
Scindurilo 'n flacărî d'a aruncat
Șî pe când ele ard cu văpae,
Săr-scintef doă într'o copae.
Iar din acele doă scintef
Nășeurî 'ndată doî tinerî miel
Cu lăgă albă ca de dăpadă ;
Alerg prin curte, strebat livadă,
Cu beet mare, cu pas violș,
Șî se opriră lîug 'un gonolü.
Mama lor dragă acolo plănge
Lacrimî amare, lacrimî de sânge.
De lîngă dênșă el nu mai șög,
Cu flămăndie țîțele 'î sug.
Tatăl când așî, doră să 'î veđu :
D'aceea Bônca se 'nșörölü
Șî pe ascunse a ordonat
Miei celi tinerî de 'î a 'njunghîat,
Inșir'te, mărăgărite »

«Carnea o trase într'o frigare
Șî en o mănçî cu poștă mare.
Mașele însă le-aș aruncat
Colo in riul limped și lat.
Pe pruntul apeî, plutînd, s'opriră.
Atuncî din ele ce se iviră?
O dragă tată, noi, fi teî!
Noî suntem, tată, plăpăndî miei.
Așând c'acilea e adunare,
Că vor să 'nșire mărăgăitare
Pe cari mama, scim, le-a purtat,
Noî într'un suflet am alergat.
Să se înșire nu voiaș ele,
Căci numaî sînul soșiei telo
Șî mamei nôstre ele iubesc.
Pe Bônca, tată, mult o uresc.»

Mărgăritarul se îngrășe.
 Bónca de cîndă mare creștase.
 Regele fi! 'și a sărutat
 Și într'o clipă a alergat
 Buna soție de o aduse
 Și 'n tron de aur cu si-o puse.

(Minsot)

Gr. H. Granda.

SCEPTICISM

Tot în natură rîde, renase :
 Paserea cîntă 'n pomu 'nflorit,
 Zefirul suflă, mîelul mic pasce.
 Peste tot locul a înverșit.

Pe o colină cu ierbă mîle
 Singur aleușe șed cugetînd,
 Meusa curge limpede 'n pîle,
 Bóre și unde trec murmurînd.

Tot împrejuru'mi e bucurie,
 Viață, junețe, pace, amor :
 Dar al meu suflet nu va să scie,
 Singur el este nesimțitor.

Unde e timpul de altă dată
 Când al meu suflet ca un clavit
 De bucurie sălta în dată
 La adierea unui zefir ?

O ce estase ! Ce reverie,
 Când cu natura me întăleam !
 Dile de aur, timp de junie,
 Care v' e prețul, val ! nu scieam !

Arborul toamna frunza își perde,
 Dar primă-veră când a șiimbit,
 El se 'ncunună cu-alta mai verde
 Sub care 'și cîce fructu-aurit.

Pentru ce omul singur nu pîte
 Să mai reafie ce a perdut :
 Vise, credințe vin și per tôte,
 Sufletul țace singur și mut.

Pentru o și numai, și de credință,
 Și de iluși și de amor,
 Cine 'mi-ar da-o, fără cîșință
 'I-ași da viața și al meu dor.

10 Maid, Liogiă.

Gr. H. Granda.

ANIVERSAREA UNEI COPILE

Victoria fmi cere un imn lui Apolon
 Și grațiile tôte priu gura ei ordon.

Al muselor divine sînt flul încă june.
 La lume și la sîrtă nu sciu a me supune.
 Mai rapid de cît ventul când suflă pe Bosfor,
 În Cnida saș Tempeca, orf unde 'mi place, sbor.
 Ilusie formosă ! — dar când încerc pe liră
 Să cînt ce simț în mine, ce mintea mea admiră,
 Atunc!.... atunc! svrlî lira, de ea fiind nedemon,
 Și viselor ascunse în pace me resemn.
 O tu care îți place sorgințile divine,
 A lui Apolon fică, vin să culegi cu mine
 Viole, mirt și rose, girlandă să 'npletim
 Și unei dragi copile, cîntînd, să 'i oferim.
 E șioa ei acuma. Dea Deï ca să 'i fie
 Viața o grădină de flori și bucurie.
 Dar mie dați'mi lira poezilor divini,
 Poeților din Lesbo, să 'i cînt ani senini,
 Că nimeni nu voțesce s'auză nicu o liră :
 Când cel ce o atinge o musă nu 'i inspiră.

Gr. H. Granda.

FAMILIA PESCARULUI

(LEGENDĂ BRITONĂ)

P'an pisc bătut de valul întinsei Atlantice,
 Se așă locnița unui sărac pescar.
 El avuție n'are. Ce 'i pasă ? E ferice
 Când plasa o ridică c'un pește mic măcar.

Cu ceia ce câștigă din pescuit susține
 Soția și copilul, un drăgălaș odor.
 El p'au altă plăcere de cît, când noțtea vine,
 Șeșend la foc să 'i vîdă jucînd 'naintea lor.

Pe orf-ce trêptă omul va fi în astă lume,
 Durerea nu încetă de a 'i pîndi mereu,
 Mereu îl persecută prin chinuri fără nume,
 Prin cari 'i arată că este sclavul seü.

Odiniöră denși, pe când trăgeu din mare
 O plasă încercată de pește, 'i-a surprins
 Perîdul fiu al apei. Ne mai sperînd scăpare,
 Amel strigă Penorei, de un fiör coprius :

« În brațe ia copilul și urcă-te pe mine,
 Căci ora cea din urmă acuma ne-a sunat.
 Dar tu fiind asupră'mi mai mult, pîte că 'i vine
 Un meșiu de scăpare... O Sante Creator,

« Ai milă pentru denși. » Soția lui în dată
 Luînd copila 'n brațe pe soța 'i-a urcat.
 Amel nu se mai vede. Penora desperată,
 'Nălțînd pe mîni copilul, cu jale 'i-a strigat :

« Picîloře pe capu'mi le pune și șeși bine !
 Ah ! oră cea din urmă acuma ne-a venit.
 Părinți tel atăta pîte face pentru tine !
 Cu ochi să nu vîdă amarul teü fînit. »

Dar apa crește, crește... pe mamă o afundă,
Copilul se mai vede țipând și tremurând...
Durare!... și pe dânsul începe să-l ascundă
Și coma lui cea blondă se vede când și când.

P'un car de foc o Țină, trecând, de păr îl prinde
Și copilașul esc din umedul mormânt.
«O! cât de greu ești!» Țina șoptește și îl coprinde
Când altă comă blondă din val veșu săltând.

Era a mamei comă cîci ea meruș ținuse
Copilul de picior. «O! cât sunteți de grei!»
Țimbînd le Țise Țina. Să-ți tragă 'n car se puse,
Dar care 'i fu mirarea când ea veșu că 's trei.

Nici Amel nu 'și lăssase soția de picior.
Luptându-se cu morțea el o ținea în sus
Și ea pe copilașul. Dar Țina salvătoare
Cu câte trei s'aventă și pe un pisc a pus,

Chiar într'a lor colibă, acet uman cîrchine
Din care ori-ce bôbă e un sublim amor.
Când rață de speranță nu mai aveă, în Ține
Ei scap prin al tandreței lanț viu și salvator.
17 Ianuar, 1867. Liegiu. Gr. H. Grauden.

FII LUI ALESANDRU CEL BUN

DRAMĂ ISTORICĂ

(FRAGMENT)

Mitropolitul Damian, susținut de Boldur și armat
de Boieri și popor, intră în sa'n tronul din palatul
Sucevei. Cunoschi îl întâmpină.

CUNOSCHI

Dar pentru ce, Prea-Fănte, atăta te-ai trudit?
Pe sufletul meu crede, sint foarte umilit
Că treburile țerei nu m'au lăsat în pace,
Să împlinesc ori-câte dorinți să ai iși place.
Dar iecă-me acumă vołos să le ascult
Și să împlinesc tôte, ba încă și mai mult;
Eă sciu de mai 'uainte că ori-ec imi vei Țice,
Nu au de cât o țintă : a patriei ferice.
Moldova tôte scie că n'ai de cât un dor :
A îndulci viața acestui brav popor.
Nu cred să fie nimeni ca să se sumeșcă
D'a 'ți înfrunta dorința și voia părintescă.

DAMIAN

Nu te ascende, Iudo, căci ve canosc pe voi.
Voi ați făcut Moldova să gemă de nevol.

CUNOSCHI

Proa Sănte, me cutremur d'asemenea cuvinte.
Oh! ceral 'mi este martur că eu nu am în vîinte
De cât n'pmai mărirea poporului Moldav.

DAMIAN

Făcendu'l ca să gemă în lanțuri ca un sclav!
El scie calea care îl aduce la mîrire
Și n'are trebuință d'a voastră uneltire.
Ia uită-te la mine, dar drept în ochi mei.
A! te canosc eă bine pe tine cu ai tei.
Voi ați răcit pe Domnul de patria lui lmnă,
Făcendu'l să insulte cenușa lui strebună;
Voi ați vărsat veninul de ură între el
Și țeră. Perî din ochi'mi, polonule mișel.
Mergî Domnului de spune că țera tl ascéptă,
Că vrea să i arate o cale mult mai dréptă

CUNOSCHI

Dar Domnul astă dată se află suferind.

DAMIAN

Se pôte... aud însă pabarele cîocînd.
Curând să perî din ochi'mi, că te lovesc acumă
Și 'i las să te sfășie de 'nu 'ți s'alge bruma.
Ce geđi retras acolo cu mînele la pept,
Boldure, când p'acesta 'l-auđi minđind d'a drept.
Curând să 'l scoți afară.

BOLDUR

Hatmanule, ascultă,
Retrage-te în-istă și fără larmă multă.
(Cunoschi esc.)

DAMIAN

Cum îl numiți, Boldure? Acesta e hatman?
Oh! ce ocară pentru poporul Moldovan!...
Dar iecă vine Dômnă s'ajute ruga voastră.

(Ringala sărută mâna Mitropolitului și se aședă în
scaunul din stînga tronului.)

POPORUL

Trăiești! Să trăiești Ringala, Domna noastră!

RINGALA

Sciu chinurile voștre, cât sunteți d'apăsați,
Sciu tot. Sint mulțumită aci că ve aflați,
Ca toți într'o unire să cerem vindecare.
Nu desperați de Domnul, căci sciu ee suflet are.
De când era în légăn am pus tot Țelul meu
Să'l fac ca să imite în tron pe tatăl seă.

O FEMEE

Dea ceral ca credința ce ai să nu te 'ncele,
Căci chinurile noastre oh! mult sunt mari și rele!
(Domnul intră urmat de Cunoschi, Sisman și Vo-
rur. Șede în tron.)

ELIA

Ce păs aci v'adună? Vorbiți căci ve ascult.
Volesc ca să sciu totul căci este foarte mult

De când ocări, murmure ajung pină la mine,
Sunt mulți din cei de față — căci toate le scii bine —
A căror treabă este a aștia mereu
Moldova la rescălă. Pe viol Dumneșeu!
Nu am luat aminte, dar o declar acum
Că de astă-și 'nainte ești nu le mai fereț gluma;
Căci ura și turbarea ce ai în contra mea,
E pentru mine glumă, — alminteri n'ași tăcea.
Prea bine scii că tronul Moldovei nu se pôte
A fi atins de bula unei sîmînde glote.
Orî cât de sus sînt însă, nu voi s'aud mereu
Poporul că cîrtesce ce face Domnul seî.
El are datoris, 'nainte d'avea dreptul,
La tot a se supune; a nu uita că 'n peptul
Acestui Domn se afîu o inimă de foc,
Că are braț ce bate orî când și 'n orî-ca loc.
Poporulî cer dară supunere la toate.
Cât pentru ale sece vechi drepturi, scii că pôte
Un Domn ca să le calce: acela nu sînt ești,
Căci am un sînt esemplu, pe părintele meî
Și al Moldovei, — fie țerăna lui ușor! —
Al căruî nume țera întregă îl adoră.
Să scii că nu voi face de cât ce-a fîcut el,
În o privință numai nu pot să 'l fiu fidel.
A resfăță poporul în lunga lui Domnie,
Pecatul pentru care n'a să 'mi impute mie.
El n'a domnit Moldova, Moldova l-a domnit
Și cu așa asprime cât viața 'l-a răpit.
Când am încins corôna, am șis că nu voi face
Ce va voi Moldova, ci ceea ce 'mi va place.
Acuma dar să scie, popor, oșteni, boeri,
Că numai sînt ești Domnul acel ce am fost ieri.

(tăcere lungă.)

DAMIAN (sculându-se)

Copii mei, credință 'n Mitropolitul vostru!
Lăsați-ne dar singuri. Î-oîș spune dorul nostru,
Căci dorul ce v'apasă voi scii că 'și și al meî.
Măria sa, — ești unal cred ca în Dumneșeu,
Îndată ce 'l-oîș spune, el lacrimi va stôrce
Și ale vōstre șile formoee s'or întorcc.

POPORUL

Trăfescă Domnul, Dôdna și tu, Prea bun păstor.
(se retrage)

DAMIAN

Boeri să remănă. Să 'și Ia toți locul lor.

(ELIA se scôlă și înaintelă urmat de Sisman, Cunoschi și Voruz. Boldur, Florilă, Miron și alți boeri stău înaintea scaunelor.)

ELIA (adresându-se către Sisman, Cunoschi și Voruz.)

Dar ere nu sînt Domnul Moldovei?

CUNOSCHI (cu ironie)

Ni se pare

SISMAN

Mitropolitul scôte pe dracul din răbărare,
El în palat s'ordone!

VORUZ (rîdînd)

Se crede în altar.
Ești, dac'ași fi ca Domnul, 'l-ași da peste hotar,

ELIA

Lăsați 'l voi în pace. Ești unul nu l-a ieri;
Dar nu pot chiar acum cu el ca să me cert.
Gr. H. Granda.

L A N E E R A

Era în timp de nopte. În cernul cel senin
Lucea bălata lună. Atuncea de o dată,
Voind ca prin trădare s'oltragî pe cel divin,
Al spus tu jurămentul cu vocea 'nflăcărât.

Stam lăntuit de brațu 'ți, așa ca un stejar
În ramura d'ederă; șiceai cu vocea dulce
«Cât lupul o s'alunge pe mfulul cel fugar;
«Cât Orion ce spaîmă velsașilor aduce,

«O să ridice marea în valul gemător;
«Cât cōma lui Apolon Zefiru-o să resfețe. —
«Ești îți voiî da, iubite, amor pentru amor!»
Șiceai atuncea mie cu dulce tinerețe.

Asprimea mea, Neera, oh! mult te va costa!
De sînt bărbat, o dragă, nu pot să sufer încă
La un rival ferice tu noptile a 'ți da.
În cruda mea mînie și retăcire-aiăncă,

Voiî căuta să afiu, Neera, alt amor.
Nu crede hotărîrea ce iaș acum, că pere.
La rara 'ți formusețe voiî fi nepăsător,
Orî-care dup' aceea va fi a ta durere.

Și tu, amant ferice, cu-atătea mari mândrii
De trista mea osândă, ascultă-me mai bine.
Când vei avea tu turme, palate și moșii,
Și undele lui Pactol vor curge pentru tine;

Când vei afla secretul lui Pitagora chiar;
Când mai formos Neerei vei fi și vei suride,
Va! tu vei plînge încă cu lacrimi amar
Amoru 'l pentru alul, și ești atunci voiî rîde.
(tradusă din Horașiu.)

ESTETICA

Estetica vine de la *αισθητικη*, *sensatie*, *sens* și *facultatea de a simți*. Este teoria gustului, a formosului și a sublimului.

Cestia formosului și a sublimului a ocupat cele mai formose genuri și a produs cele mai cîdate teorii. Vom urmări urmele istorice.

Din antichitatea depărtată a Greciei, ideile de forță și perfecție au fost privite ca criteriul formosului și sublimului. În urmă au adăugat și ceea ce este convenabil și glorios, ca *honestum et decorum* al Romanilor.

Socrate, îndreptând atenția către partea morală a ființei noastre, numea formos alianța a ceea ce este bun și just. Formosul, după Socrate, este asemenea principiul persistent al lucrurilor.

După Platon, sunt regulele, convenițele și armonia, cari constituiesc formosul. Formosul, mai dice el, este manifestarea binelui și a adevărului.

Aristototel găsește că ideile de ordin și măsură constituiesc singure formusețea. După el, un obiect este formos când ordina care este în compoziția și în întinderea sa convenabilă ne face să simțim părțile și să coprimdem bine întregul.

Acastă idee de formos s'a conservat la neoplatonicieni. După sântul Augustin, un obiect merită numele de formos când simultanitatea, egalitatea și convenința părților produc unitatea care satisface resonul. Boethius și sântul Thomas d'Aquin au urmat urmele lui.

Renascerea a cules și a conservat, cu spiritul elenic, ideea formosului. La Dante și Petrarca formusețea este ôre-cum misterioasă trinitate a formosului, adevărului și a justului.

În Franța, Crouzas, Pêre André, Diderot și Marmontel au încercat să deslege problema formosului și a sublimului. După Crouzas, formosul consistă în ordina și raportul perfect al părților. Ceea ce constituiesc formosul, după Pêre André, este ordina, proporția și simetria. Tôte aceste idei se asemen cu ipotezele neoplatonicianilor.

Diderot pretinde că formusețea unui obiect depinde dela numărul ideilor de raport ce atîță în noi și pôte avea cu alte obiecte.

Marmontel în fine enunțe opinia că un obiect este formos și ne face să simțim plăceri când spiritul descoperă în el puterea autorului seî, abundența mediilor ce a avut în dispoziția sa pentru a-l forma și inteligența care a presidat la formația sa. Marmontel introduce în formos elementele sublimului.

Între Englesi cari au căutat soluția acestei probleme vom numera mai cu semnă pe Hume, Shaftesbury și Burke. Asteia a dat o teorie complexă de sentimente estetice; el le derivă mai mult din senzație de cât din judecată.

Shaftesbury caută să rezolve cestia formosului și a sublimului în principul reflect. După el, un obiect este formos când este ordonat așa în cât să producă efectul ce 'și propune. Așa, după scriitorul acesta, ideea de utilitate face parte din formos.

Burke pretinde că senzația produsă prin calitățile obiectelor, că efectul material operat asupra simțurilor noastre de forma, colorea și mișcarea, constituie principul satisfacției estetice pe care noi o numim plăcere a gustului. Burke distinge două fapuri în senzație: unul fizic, care vine mai înainte; altul moral, care rezultă din înainte și vine apoi. Așa că scriitorul acesta derivă un fapt moral dintr'o senzație: ceea ce este dificil a concepe. Lucrurile esteriore, conținut autorul acesta, ne afectează în două maniere diferite. Nervul optic, de exemplu, este aci dilatat, aci contractat: colorile dulci îl dilată; colorile vii și trancate îl contractează. Asemenea și pentru nervul auditiv: sunetele dulci și bine modulate îl dilată, sunetele ascuțite și brusce îl contractează. Asemenea și pentru tôte celelalte simțuri. Jecă pentru faptul fizic. Cât pentru faptul moral, Burke emite opinia următoare:

Unele pasi dau figurei omului expresii corespunzătoare. De exemplu, când sînt iritat dau fisionomie mele expresia mâniei; fără să fiu iritat, când dau figurei mele expresia mâniei devin iritat. Expresia pasiei nasce pasia: așa, după acest autor, se pôte afla în întipărirea fizice cauza unor afectii morale; el află aci cauzatuturor sentimentelor estetice. Emoția formosului, el o află în dilatație; aceea a sublimului, în contracție. Iubim formosul, dice ațurea acelaș autor, pe când mai că n'am cuteța să ne apropiem de sublim: pare a ne inspira o teróre religioasă.

Să ascultăm pe filosofi scoțiani. Reid, capul lor, reduce sentimentele estetice la trei isvóre: nouțate, mărire, formusețea. Mărire și formusețea ne plac nu ca utilitatea. Formusețea, dice Reid, este perfecția. Un obiect este formos, dacă este perfect în speția sa.

Ce este mărire? Mărire, după filosoful acesta, este perfecția în cel mai înalt grad; este formusețea în escelință. Cu tôte acestea Reid pretinde a demonstra că nu este nimic care să fie formos în aparințele esteriore ale unui obiect. Tot ceea ce isbesco simțurile noastre în suprafața obiectelor se numesce, după el, singuraminte *formos*, pentru că acesta este expresia sufletului. Așa o linie serpentină ne place, nu pen-

tru că ea este formoasă în sine, dar pentru că are raport cu calitățile morale, mlădierea și dulceața, de exemplu. După Reid, nu este formusețea materială; nu este de cât o formusețe morală ale cărei simboluri se află în formusețea materială.

Stewart a căutat să stabilească că nu este nimic care să fie formos în obiecte. Ceea ce se numește formos, este, ȳice el, 6re ce care desceptă în noi o plăcere anterior gustată. Așa, de exemplu, încercăm plăcere să mâncăm o p6mă când ne este f6me, să ne repausăm la umbra unui arbor când suntem oboșiți. Dacă mai târziu vedem arborul, suvenirul plăcerii ce ne-a făcut să simțim ne cauză impresia formosului, ne amintesc formosul arbor care ne-a procurat plăcerea. Ipoteza lui Stewart se reduce la asociația ideilor.

Nu ne vom ocupa de examenul acestor ipoteze ciudate sau absurde. Cititorul va afla rețutarea lor în analiza ce vom da, și va ști să deosebescă adevărul de fals.

Să ne grăbim să ajungem la școala germană.

Baumgarten a fost cel d'ant6n care a dat numele de *estetică* la teoria cunoștințelor sensibile, pe care el o numi asemenea filosofia grățiilor și a muselor. Acest filosof derivă sentimentul formosului din senzație; cu t6te acestea judecata contribuie din partea sa. Sulzer și Mendelssohn au înauțit această teorie cu observații noi; însă Kant i-a dat o basă și principii solide. Grăție spiritului său critic, metodelui său circumspect și sigur, studiul formosului și sublimului a făcut mari progrese, și rezultatele sale sunt sigure. De acum estetica este o parte integrantă a filosofiei și demonstrațiile ei se repaus pe fapte bine observate.

DOMENUL ESTETICELI ȘI OBIECTELI CE EA COPRINDI

Natura atrage omul cu o magică atracție; fenomenele ei exercit asupra inteligenței o puterică și salutară influență. Această probedă o trebuință neresistabilă d'a petrunde misterele universului. Cantă, esamină existența, forțele, principul persistent, și află în descoperiri o nespusă satisfacție; apoi ea lăntușesc tot, face un futreg căruși fecundă prezentul și viitorul; il supune unui scop, unei armonii universale, și după ce a produs atâtea opere sublime, inteligența le încoronedă prin ideea unei sințe supreme, isvorul a t6te lucrurile. Iecă prima forță a naturii asupra căreia inteligența exercit activitatea sa. Existența reală a lucrurilor este primul mister pe care natura il arată omului.

Dar cu cât spiritul naintedă în descoperirile sale, el află îndată că obiectele esteri6re, peste calitățile și atributele nestrămutate cari se lipesc de existența lor, mai au altele, cari se

pun în raport cu sentimentele omului, îi cauzed plăcere sau desplăcere. El numesc pe unele formose, agreabile, mari, sublime; pe altele urate, desagreabile, mici, pr6ste. Așa dar natura și fenomenele sale au doă maniere de a fi, cari corespund la doă speții de activitate a inteligenței. Prima manieră de a fi a obiectelor concerne existența lor reală; ea respunde la activitatea *logică* a inteligenței; secunda corespunde la activitatea care consideră și judecă obiectele sub raportul plăcerii care ne cauzedă. De aci: obiectul curat *logic* și obiectul *estetic*; asemenea de aci și judecăm6ntul *logic* și judecăm6ntul *estetic*.

Facultatea care judecă obiectele sub raportul plăcerii care ne face să simțim, se numesc gust; obiectul judecat este un obiect *estetic*.

Obiectele estetice sunt formosul, agreabilul și sublimul, pentru că t6te ne cauzed un sentiment de plăcere.

DESPRE FORMOS

Pentru a defini și a bine fisa ideea formosului, vom abandona lumea esteri6ră și vom observa fenomenele și efectele ce formosul produce în noi, și pentru ce el le produce.

Spiritul nu ar ști nimic să concepă alt de cât sub condiția unității. O varietate de obiecte se presint spiritului prin simțuri, îndată el caută a le culege, a le renni ca să facă un întreg, un tot, revestindu-le de idee.

Ideea este unitatea varietății presintată de simțuri.

Când trecerea percepțiilor la idee se operă fără întreprere, când spiritul p6te lesne să renunescă diversele intuiții la obiectului, el simte o mulțumire, o plăcere. Această unitate se operă ea cu cea mai mare facilitate putinc6să, plăcerea ce această operație ne face să simțim atinge un grad înalt de intensitate, și devine o bucurie mare. Dacă, din contra, unitatea varietății nu se operă de cât dificil, forțele noastre vitale și facultățile noastre sunt intrerupte, 6recum oprite, și atunci simțim o nemulțumire, un sentiment de neplăcere. În primul cađ, obiectul se pune în armonie cu facultățile noastre, ne încantă, și de aci mulțumirea dulce care o simțim. În secundul cas, el contrariedă facultățile noastre, obiectul ne desplace. Așa faptul tras dintr'o riguroasă observație probedă că, de câte ori spiritul p6te facil să opereze sintesa sau unitatea în varietatea unui obiect, noi simțim un sentiment de plăcere.

Cum acest fenomen și acest efect sunt produse de fie-care obiect ce înțelegerea il judecă formos, noi putem conchide că un obiect merită numele de formos când formele lui presint

cea mai mare unitate, cea mai mare armonie în părțile sale, și atunci asemenea sentimentul estetic ce 'l simțim este un sentiment de plăcere. Cu alți termeni, sentimentul formosului se reproduce în noi de câte ori un obiect manifestă ordina, convenința și acordul absolut; când formele esteriore și materiale indică într-o manieră lămurită și facilă principiul interior, spiritul și ideea. Omul singur prezintă tipul formosului, pentru că singur el manifestă prin formele lui materiale spiritul și idealul.

Tot prin acest cuvânt se poate încă deșui formosul: alianța perfectă a spiritului și a materiei. Cu cât această alianță este mai manifestă și facilă de pipăit, cu atât obiectul este formos, cu atât sentimentul ce ne face să simțim are intensitate.

Un caracter al formosului, este că el ne place fără ca noi să 'i alăturăm nici o idee de utilitate, interes sau egoism.

Obiectul util ne face egalmente să simțim satisfacție, dar ea decurge din alt izvor decât sentimentului formosului. Lucrurile utile ne plac prin calcul și interes. Dacă nu am vedea utilitatea lor, ele nu ne-ar place.

Dacă utilitatea era principiul formosului, ea ar fi măsura; obiectele cele mai utile ar fi cele mai formose: ceea ce este absurd. Sunt lucruri utile cari nu sunt formose, cum sunt lucruri formose cari nu sunt utile. Dacă utilitatea era principiul formosului, judecata de utilitate ar precede totă plăcerea de formos, ceea ce nu este. Obiectul formos ne place fără ideea precisă de ceea ce el prețuiește, de întrebuintarea ce ar putea să aibă; obiectul poate să fie distrus, și ideea și sentimentul formosului ce el a produs rămâne. Într'un cuvânt, formosul este *desinteresat*.

Un exemplu va lămuri și va proba faptul: este un formos spectacol pentru om o câmpie avută, fecundă și acoperită de seceriș; el o privește fără să cugete la utilitatea sa, nici la posesia sa. Ceea ce el admiră, sunt plăcutele ei forme, întregul părților ei, totul armonice. De o parte secerișele, de alta o colină acoperită de ierbă și semănată de arbori, și acest întreg concordant îl face să simtă o dulce plăcere. Vine proprietarul: el judecă prețul secerișului, cugetă la trebuințele ce ele ar putea satisface, așteptă toate foloșele ce el ar scisa să tragă. Simte și el asemenea o mulțumire, dar nu aceea a omului care nu conțemplează această câmpie de cât sub raportul formoseții. Câmpia nu este un spectacol formos pentru el; el nu cugetă de cât la utilitate, și sentimentul formosului dispare.

Dacă se întâmplă câte o dată să așteptă formosețea câmpiei, e atunci negreșit când numai cugetă la profitul ce ar putea să tragă.

Utilitatea se poate întâlni cu formosețea în același obiect, în același timp, dar nu în aceleași caractere. Când cineva așteptă un obiect ca util, încetează d'a simți formosul, și când el este simțit formos, ideea de utilitate dispare. Așa că formosul ne place într-o manieră *desinteresată*.

Bunătațea, perfecția morală și veritatea nu pot iar să constituie principiul formosului. Cele două d'antefiu se raportează la o idee precisă, aceea că obiectul trebuie să fie după legea morală și datorie; cea din urmă se raportează la rașon și știință. Fără îndoieală sentimentul ce ne procură bunătațea, perfecția și veritatea, este mai pur decât acela care provine din utilitate; dar tot se alătură la un interes, ceea ce este contra principiului formosului. Forma unei bune acții poate să nu fie formosă, fără ca acția să părădă prețul seii moral. Asemenea o acție poate să se eșecute cu forme formose, și să fie moralmente urâtă. Veritatea poate să fie spusă fără satisfacție estetică; une-ori formele formose pot schilodi veritatea, în sensul acesta că ele o vor abate de la veritabilul ei scop.

Pentru a ajunge la formos, pentru a 'l prinde în totă puritatea sa, trebuie a separa ideile de utilitate, de bunătațe și veritate, și a nu considera decât unitatea și armonia formelor. În această operație, se descoperă în dată că principiul formoseții și sentimentul ce ea ne face să simțim constă numai: *în conștiința ce avem că facultatea d'a judeca poate face să producă unitatea și armonia în veritatea ce ne prezintă obiectul formos*. Atunci asemenea obiectul se acordă cu facultățile noastre; el ne încântă, și noi simțim o dulce satisfacție.

Cu toate că formele unui obiect judecat formos semănă a nu vorbi de cât simțurilor, cum acesta are loc în pictură, sculptură și muzică, ne-am încela cu totul dacă am crede că formosele forme nu se reșim de cât asupra unui obiect sensibil. Din contră, este principiul invisibil și spiritual care face baza lor. Imagina și sunetul nu sunt decât semnele și simbolele cu mijlocul cărora artistul espune ceea ce se petrece în sufletul seii, principiul și ideea ce el a conceput; în același timp formele sensibile sunt pîrgiele puterice prin cari artistul mișcă pe spectatori și auditori seii.

Nu mai formosul are privilegiul d'a ocupa facultățile noastre regulat, facil, fără a le obosi, fără a causa desgust. Și mai mult, el înalță, reanimă, înobilește facultățile.

De și formosul poate să treacă fără ajutorul verității și al bunătaței morale, poate tot de o dată să intre în alianță cu ele, cu rezonul ca izvorul idealului și al absolutului, și cu perfec-

ția care înalță caracterul său. Formosul care este în armonie cu veritatea și virtutea, place mai mult sufletului. Atât este de adevărat că formosul, adevărul și buoul, sunt într-o admirabilă armonie. Ele formează sânta trinitate în eul unul și indivisibil.

Grecii cari așază investi principiul invisibil de forme atrăgătoare, ne-au arătat această triplă formă a formosului, a bunului și a adevărului, sub figura răpitoare a Uraniei, Amorul și Psiheei. Amorul pur pare când sufletul este domnit de dorințele vulgare, atunci și cerul pare; numai prin silințele neîncetate și perfecție, Amorul și Psiheea s'au unit și s'au pus între deși.

AGREABILUL

Agreabilul ne face egalitate să simțim un sentiment de plăcere; dar această satisfacție nu este atât de completă ca aceea a formosului. În obiectul formos, formele perfecte, simbolurile materiale ale principiului invisibil, ne indică cu o singură trăsură dezvoltarea armoniei a tuturor facultăților; tot se face dintr-o singură pornire, ca să dic așa, și principiul invisibil se manifestă îndată, simultanamente, în totalitate. Nu este asemenea de obiectul agreabil. În aceasta, formele nu sunt într-o armonie completă; este ordină și unitate, dar aparințele materiale nu prezintă acordul perfect ca în obiectul formos, simbolurile esteriore nu indică dintr-o singură trăsură principiul interior. Forma nu este precisă și nu exprimă limpede facultățile intelectuale și morale. Numai o parte a unității este mai bine dezvoltată de cât cele alte; este una din formele materiale, unul din simbolurile esteriore, care indică predominanța unei facultăți asupra celor alte. Reprezentați-ve un om sau o femeie al cărei cap nu prezintă un oval perfect pur, al cărei nas este lipsit de proporția cerută, dar a cărei privire, al cărei ochi bine spintecat și umbriți de gene, indică inteligența sau dulceața; adăogați încă surisul care exprimă bucuria nealterabilă sau bună-voința și simpatia: vețând această figură, nu veți esita un minut d'a o numi agreabilă; așa obiectul agreabil este judecat în modul acesta, prin ideea precisă a calităților sale intelectuale sau morale, și nu după armonia formelor materiale.

Să încercăm d'a aplica aceste principii la obiectele de arte: să luăm pentru esemplu producțiile lui Rafael. Figurile acestui mare maestrului prezintă forme complete. Unitatea și armonia sunt atinse în cel mai înalt grad; simbolurile esteriore indică limpede și facil dezvoltarea principiului interior. Vedeți Madonele,

Galatea lui, sau potretul său făcut de însuși: suavitatea, nobilețea și puritatea se manifestă într-o manieră atât de facilă și limpede, în cât prindem îndată sensul principiului interior; sentimentul estetic ce aceste figuri ne inspiră este răpitor; nu esitam nici un minut d'ale numi formose. Comparați acum potretul femeii de Leonard de Vinci cu potretul femeii ținând mânușile ei, de Van Sprong, sau cu acela al femeii care atârnă rînatul, de Dow. În cel d'ânteu, fiecare formă particulară, ca întreg, este admirabilă, și în răpirea voastră veți dice: acest potret este formos. În potretul de Van Sprong, este privirea spirituală și surisul exprimând dulceața și bună-voința cari produc în voi sentimentul estetic pe care îl numiți agreabil. În potretul de Dow, este calmul și mulțumirea respândită pe obraji care ve face să simțiți agreabilul. Voiți un esemplu mai frapant de formos și agreabil? Comparați copilul Isus de Perugin cu acela de Mignard: într'unul, formele prezintă cea mai mare armonie, simbolurile exprimă admirabilmente toate calitățile intelectuale și morale; într'altul, este privirea inteligentă care semănă că ve pătrunde; este surisul inefabil care ve smulge surisul, semnul sentimentului agreabil ce simțiți. Asemenea este și pentru sculptură; comparați statueta lui Apolon sau ale lui Bacus cu Faunul, veți numi pe cele d'ânteu formose și pe a doa agreabilă.

Să examinăm acumă dacă aceleși fenomene se manifestă în muzică, și dacă aceleși reguli estetice pot să se aplice la arte sunetelor.

Muzica are asemenea formele sale, simbolurile sale, unitatea sa; dar ele nu decurg din spațiu, ci din timp. Muzica lucrează imediat asupra sentimentelor cu cari ea este într-un raport perfect. Ea are intimitatea și adincimea, veselie și tristețea, bucuria și durerea, exaltația și cea lentore vagă care dă sufletului nu știu ce melancolie dulce. În fine ea are exploziile sale vehemente cari mișcă profund.

Muzica nu pôte să exprime direct principiul interior, dispoziția sufletului și diversele ei nuanțe; dar ea ne aruncă, ne provocă toate emoțiile și afecțiunile, și noi le urmăm cu deliciu.

Muzica este simplă sau complicată: antea privește la melodie și claritate, a doa mai cu semnă la armonie; aci este caracterul muzicii moderne. Când armonia prezintă o mare unitate bine ritmată, al cărei întreg este facil de prins, ea este formosă; când muzica nu este de cât melodijsă, ea este agreabilă. Antea pôte provoca de odată diversele dispoziții ale sufletului, calmul și dulceața, reverie și melancolie, veselie și agitația; a doa nu este capabilă să producă de o dată de cât numai una din aceste dispoziții.

Comparați, din *Don Juan*, ariile doinei Ana, doinei Elvira și ale lui don Octavio, cu ariile lui Leporello, Zerlina și Mezetto. Cele d'ănteu presint o mare varietate de motive; apoi vivacitatea, o sensibilitate escisă, pasia, concepția profundă în întreg ca în detaieri și a cărei unitate este cu toate acestea clară și facilă. Auditorul simte un delicios sentiment de formos și judecă așa ariile formose. Cele d'al doilea arii nu presint de cât una din dispozițiile sufletului, veselie sau vivacitatea, plăcerea sau trudele; pe acestea le veți numi agreabile. Mai comparați opera *Otello* cu *Il Barbiero*; veți găsi pe cea d'ănteu formosă, pe cea d'al doilea agreabilă.

DESPRE SUBLIM

Când călătorul se oprește la vederea ghiștelor Elveției, la Vesuviul care svirle foc și flacări, la marea în furie, și altă dată își repausă privirile pe văile acoperite de ierbă și semănate cu flori și arbori, el are conștiința că cele d'ănteu fenomene au produs în sufletul său alte efecte de cele din urmă. În neputință d'a găsi cuvinte cari să exprime aceste prime fenomene și efectele cari l'au făcut să simtă, va dice: Sunt singulare, mari, extraordinare, sublime în fine; dar el nu le va numi nici formose nici agreabile.

Să esaminăm care este natura acestor sentimente și care este izvorul lor.

Ceea ce isbesce mai ănteu vederea noastră și imaginația noastră, contemplant Alpi, Vesuviul ardând, marea întinsă și turburată, este masa enormă, este mărirea prodigioasă a căreia întreg și unitate pare a scăpa imaginației noastre și a întrece forțele noastre; facultățile noastre sunt ca oprite; nu prindem dezvoltarea obiectelor ce vedem, și această stare ne cauză o incremenire; suntem penibil afectați. Această stare întrepru personalitatea noastră și noi ne simțim umiliți.

Iecă dar două fapte bune constată în obiectele ce le numim pentru moment extraordinare: unul pentru sensul exterior, este mărirea; altul interior, care este sentimentul penibil.

Dar numai mărirea unui obiect produce sentimentul acesta? Nu mai sunt și alte obiecte cari, fără să fie mari, produc aceeași dispoziție în sufletul nostru? Să esaminăm: când veți vulturul care plană în aer, când auzi urletul trăsnetului, șueratul vântului, simți egalminte un sentiment penibil care semănă cu ăre-ce tēmă, sau, dacă vreți mai bine, cu un respect religios. Aci nu mai este masa, mărirea, dar forța care ne face să simțim sentimentul penibil. Așa mărirea și forța sunt izvorul de unde

curge sentimentul estetic, care nu semănă nici cu acela al formosului nici cu acela al agreabilului. Mărirea și forța pe care imaginația noastră nu pōte s'o prindă, cari ne întrec, se numesc sublime, și sentimentul ce ele ne fac să simțim are același nume. Știința numește pe primul *sublim matematic*, pe secundul *sublim dinamic*.

Să esaminăm fenomenele produse în noi de obiectele sublime.

Idea fundamentală a sublimului, este lupta, este siliuța neîncetată d'a învinge dificultățile ca să ajungă la jocul liber al facultăților noastre și al personalității noastre, pentru a atinge destinul lor. Când observăm dezvoltarea liberă a forței și a inteligenței, după cum acesta se întâmplă în formos, noi simțim un sentiment de plăcere: în cazul contrar, este neplăcerea. Pentru a scăpa de această dispoziție penibilă, noi avem recurs la reson, refugim în conștiința morală care ne arată că, dacă imaginația noastră și inteligența noastră au margini, voința noastră este a tot puternică. Legea morală ne dă stăna noastră, ne ridică, dilată și sufletul nostru și ne cauză o dulce satisfacție. Se vede că sublimul ne face să simțim asemenea un sentiment de plăcere; dar el are altă cauză de a formosului care este imediat, pe când acela al sublimului nu ajunge de cât după trudă, și prin legea morală și virtutea. Numai este armonia și formuștea cari îl produc, căci obiectul sublim nu este tot d'una formos. Natura presintă un mare numer de obiecte cari în sinele nu inspir de cât orōre și frică, dar produc un sentiment de plăcere. Unicul izvor al satisfacției ce procură sublimul, este conștiința mării noastre intelectuale și morale, care descăptă în noi un profund sentiment de stăna pentru personalitatea noastră.

Ceea ce am ăis despre operele sublime ale naturii, se aplică asemenea la producțiile sublime ale artelor.

Puneți pe Apolon Belvedere lângă statua lui Jupiter Olimpianul său aceea a lui Laocoon; ceea ce admirăm în prima, este formosul, sunt formele, simbolurile cari presint efectul principului interior și al dezvoltării sale, trăsurile regulate, grația și puritatea; aci este animația, liniștea și mândria de o dată.

În statua lui Jupiter, admirăm acordul formelor cu atributele, puterea și măiestrea. Efectele ce produce această statuă sunt prodigioase. Ea imprimă spiritelor o terōre iute, nespūsă, care remăna săpată în suflet; dar această terōre se mărită admirabil cu nespusa bunătate. Acest deū omnipotent, care, lășând sprincenele, șgduie Olimpul, ascultă rugile Atenianilor. Jupiter este sublim.

În Laocoon, nu este elegantă, grație; nu este de cât forța și puterea cari lupt. În sforțele penibile întipărite pe toate membrele, este ce-va desordonat. Vedem sufletul lui Laocoon luptând, și admirația noastră se duce către caracterul moral al sufletului care luptă cu energie.

Aceleași principii se reproduc în pictură. Să luăm pentru exemplu, pe Heliodor, de Rafael, subiect nobil, imponent, concepție profundă, energică, fecundă în idei, bogată de acție și expresie. Este forța morală și intelectuală care o admirăm în acest cap-d'operă. Sântul Ión Botezătorul este asemenea sublim: ce expresie admirabilă în aerul său de meditație! Ce profundă emoție când el apucă tofagul, simbolul crucei viitoare! Se înțelege divina lui misiune; entuziasmul lui se comunică în sufletul spectatorului.

NATURA ȘI ARTĂ

Natura exprimă particularul. arta exprimă generalul, ideea. Prima prezintă materia și imaginea morței, secunda forma și esențialul. Natura și fenomenele se nu au format de cât când le considerăm ca reprezentanți ideilor: cu acest titlu numai universal este formos. Atunci el este un organism viu, imaginea unei inteligențe supreme, izvor a toate lucrurile. Din acest punct de vedere numai, arta are însemnare. Atunci concepțiile artistului se măresc; inteligența lui poate să și ia un sublim sbor, să producă ideea, și opera lui este o creație. Numai acela este artist care, din o impulsie interioară, realizează idealul espunându-l prin forme formose.

Ca să ajungă aci trebuie ca artistul să fie îndestrat de o dispoziție particulară, originală. Această dispoziție este darul geniului, care îmbrățișează toate direcțiile spiritului și combinațiile seale cele mai fericite. Atributele geniului sunt: sensul bine dezvoltat și delicat; o intenție limpede și puternică; o imaginație vie, promptă, energică; sentimentul intim profund; ideile întinse, variate, bogate; judecata și spiritul cari concentru într-o singură vatră diversele rațe de imagine, de idei și de sentimente; înaintea geniului se dezvoltă, cu totă marea lor, natura și istoria.

Domenul artelor este întins; se poate divide în arte de spațiu și în arte de timp. Primele sunt pictura, sculptura și arhitectura; secundele copriind muzica și poezia.

Artele sintetice sunt acelea cari lucrează asupra imaginației, prin ajutorul formelor reunite ale spațiului și timpului. Așa este mimica, dansul; așa este în fine arta dramatică.

Poezia este arta cea mai generală, cea mai vastă din toate; acția sa poate să se întinșe în

toate direcțiile și să producă efectele cele mai variate și mai minunate. Poezia este pentru cele alte arte ceea ce este sensul interior pentru sensurile esteriore.

Acestea sunt subiectele pe cari le trată estetica, și dacă ea nu poate să dea regulile pentru a crea arta, dacă ea n'are puterea să producă geniul, ea este eminentamente proprie să cultiveze, să reguleze gustul și sentimentul estetice, și sub raportul acesta are o influență salutară asupra dezvoltării facultăților și educației.

ITALIA

(POEMĂ DE F. HALM.) (1)

Italia! Spini și flori într'un cuvânt, chin și delicioasă într'o gândire, cer și iad în aceeași țară... Italia!

Au mai existat ore nume mai dulci, cari să coprină atâtea amaruri și concii splendide, cari să conțină un simbur mai amar?! Ademenire de farmecul cel mai voluptuos, sărăcie de spirit în golul cel mai încântător, inocență de copil în naivitatea cea mai întipăritore! Pudore și corupție, mărime și stupiditate, mătrăgonă și fructe de aur pe același ram! Lacrimi fără câință, sforțe fără putere, suvenirii fără viitor: iecă numele te, iecă ființa ta, Italie, iecă blăstemul te.

O! tu ești formosă! — Precum virgina 'și oglindă în izvorul romantic podobe de mirasă: ast-fel în doă mări îți oglinști tu ridând nuri cei înfloriți ai grațiilor tele netrecătoare. — O! tu ești formosă! Formosă de la veselul Como, de la luncile cele parfumate din Isola-Bella, de la țermii cei înalți ai Genevei, de la palatele castorice de marmură ale Venetiei, de la Florența, — și pînă la Roma cea sempiternă. — Formosă ești tu! Formosă prin golul înflorit al Neapolei, prin Sorentul cel verde al lui Tasso; formosă prin piscul cel nins al Etniei, prin urletul Scilei, prin cataractul Tivoliului te; formosă ești tu, Italie!

Și aci la sinul tei undulă mulțimea pelegriților Europei: Britanii cel tăcut, poporani

(1) Cea mai formosă din toate poeziile cu cari poezii germani au celebrat minunile, divina formosete și destinele Italiei.

Rusiei, fi gingași ai Franciei, Germani liniștiți, ginta iubitore de meserie a lui Israil, fi Nordului cu perul blondin, — și sărut sacral tu pământ și te privești plin de uimire.

Postul suge inspirații din sinurile tele, pictorul aspiră colorii din plăfurile tele, sculptorul forme din figurile tele, — și nu strigătesună din toate buzele : Un cer, o Italie!

Eu însă stau singur în chilia consacrată tăcerei profunde, la lampa cea de miază-nopte, obosindu-me a găsi în cartea istoriei divinul mister al dreptăței. Eu întorc cu fior foile trecutului tu! — Sânge ai beat tu, Italie, sânge, precum n'a beat altă țară pe fața pământului.

Începând de la sângele lui Rem, care udă pătura fundamentului Romei, pînă la cumplitele alungări ale lui Sila și Octavian, pînă la crucimile lui Neron, pînă la turbările lui Domițian, — eu ved un ocean de valuri aborose..

Sânge, numai sânge!

Auți tunetele Domnului? — Diluviul popoarelor se rostogolește viind peste câmpiile teie înflorite. Tronul putred al imperatorilor tei se dărâmă trosnind.

Tu îndrepti rugi către cer? — În deșert! E nestremutată judecata condamnării teie. Resplătare! Lacrimi pentru sânge!

Și așa s'a întemplat. Lacrimi riuresc, lacrimii amare, peste paginile analelor teie și ochiul meu te vede cu compătămire, afundându-te în amurgul timpilor depărtați, o domnitore putericeă, care ești afabilă către străini, care te pleci cu indignație sub jugul tu, căreia 'ți-place să schimbi mereu domniile și să nu fii fidelă nici uneia.

În momentul libertăței grăbitore, eu te ved cu grădă, măcelărindu-te ănsă'ți, scormolindu'ți ănsă'ți pântecetele tu, tot-d'a-una sfâșiată, nici o dată unită, nici o dată o respirație, o palpitate, o viață; nici o dată un popor, o Italie!

Dezastrul tu este implinit, cuceritorea lumii! Luându'ți resplata pentru vinovăția juniei teie : ănsă'și mâna ta proprie te-a crucificat; tu singură te-ai umilit, nu spada Germanului, nu a Francezului, nici a Englezului; —

tu ai săngerat prin discordia ta și acum secată, deservată și înjosită, ai ajuns un cadavru grațios, încununat cu flori și lauri imortali, iar degetul de mână 'nainte al timpului a însemnat pe ruinele de marmură cu litere neșterse acest epitaf : Vai ție, Italie!

Salutare, Italie!

Nu ai fost tu mare și pompoasă? Nu stau scrise și bine-cuvântări pe marginea paginilor teie pline de sânge și flori?

Nu strelucesc ore stele luminoase din întuneric destinului tu? Romani tei, Brutul tu, Cesarele tu, artiști tei cei eterni, Horațiu tu cel prudent, Dantele tu cel puteric, Ariostul tu cel vesel, Rafaelul tu, Buonarotul tu?

Dacă te-ar înghiți valurile, dacă te-ar mistui lava vulcanilor tei, dacă te-ar cotropi bolta resturnată a cerului : tot nu va uita nici un secol, că a respirat resuflarea italică, că nu s'a stins jeraticul italic, și că pe stâncile Elenei iar s'a reintors spiritul italic.... Mare Italie!

Tote-au trecut!

Nume puterice, dar numai nume!

Figuri uriașe, dar numai umbre!

Săraca Italie!

D'acum în colo nu mai ești tare, căci ești sfâșiată; nu mai ești înțeleptă, căci ești inconstantă. Nimic din aceea ce ai fost odată!

Ce ești tu, Italie?

Tu ești formosă, Italie!

Formosă în doliul și tristeța ta, formosă prin ruinele Romei teie eterne, prin resturile Pompeiului tu înfiorător, prin templele teie, prin tablourile și cadrele teie, prin suvenirea mărimii teie. Formosă în voluptoasă verdetă a câmpiilor teie, în bolta cerului tu de un azur obscur; formosă prin grația de madonă a femeilor teie, prin formușeta antonină a junilor tei, formosă prin toate pînă la sunetul numelui tu.

Tu ești formosă, Italie!

Dar tu ămbesci și ădici : « Visător german, pentru ce me celebri tu, tu ai căror ochi nu m'au vețut nici o dată? Pentru ce me mustri tu, tu ai căruia picior nu m'a atins nici o dată?

Taci, pînă cînd te va îngîna suflarea mea,
pînă cînd me vor vedea ochi tei! »

Italia, eu te-am veđut! Respirația ta a să-
rutat fruntea mea, lauri tei au mîngăiat cu
dulce frémăt capul meu; în adevăr, corpul
era strâns și reținut de catuși bețrâne, dar su-
fletul cel doritor și plin de entusiasm trecea în
sbor de vultur pe aripele argintii ale visului în
țera profumată a portocalilor. — Italia, eu
te-am veđut!

Și eu stam mărmurit, iar ochiul meu in-
tern, scaldat în undele de azur, vedea pe Mag-
dalina, care dăcea pe stînci, cu părul desple-
tit, espusă în arșița soarelui, cu membrele sân-
gerânde de spinii potecel, luându-și resplata
pentru peccatele juniei seale, plîngend amar pen-
tru retăcirea ei de mai 'naintute, blăstemând
nefericitul farmec al formușetei seale, — și gla-
sul genului duse către mine :

Acea femeie este Italia!

Tradusă din F. Halm de M. Pompiliu.

LORE-LEY

Nu știu ôre ce inimă este
Că așa mălănit eu sint,
Din vechi timpuri o poveste
Mie nu'mi ese din gînd!

E recóre și 'nseredă,
Riuul curge 'n cetișor,
Culmea 'naltă scintieđă
În lumina țorilor.

Sus pe vîrf șede-o feciôră,
Cođi de aur impletind,
C'o parură lucitoare,
Ca un sóre strelucind.

Și cu peptiul d'aur prinde,
Cântând dulce, părul seș;
Melodia sa aprinde
Dor adânc în peptul teș.

Și pescaru 'n luntrea mică
E coprins de jalnic dor,
De bulbócă n'are frică,
Sus privește cu amor!

Ved că valul a să 'ncece
Pe pescarul încântat,

Lore-Ley în unda rece
Cu-al seș cînt l'a afundat.

Dragă, astă-ți să'mi spu mie :
Nu ești tu un vis de-amor,
Ce poetul inventedă
Inspirat de al seș dor?

Dar nu cred că ochi de ânger,
Gur'așa de sărutat,
Așa dulce copilă,
Un poet să fi creat.

Basiliscu și vampire
Și balauri sute, mi,
Șciú pceți să creeje
Și să cante 'n poesii!

Dar atăta violenție,
Cu un chip așa plăcut,
Cu ochi fulși și blândi d'o-dată,
Niț prin gînd nu le-a trecut.

(Conversări literare).

Din Henri Heine, tradusă de N. Scheletti.

Statua unui boer către public

Nu aveți destai boeri
Slăbănogi, vechi și de ieri,
Să ve dea robii la puteri?
Mai făcurăți astă dată
Âncă un boer de petră.

11 Februar și 2 Maiă.

Calendarul e o glumă
Pe al vîștei fraged plăd;
În a lui Noembriu lună
Am avut pe dođ Mată.

Ministerul din moment
Se 'nălță p'un monument.

Spuno ce-a trecut mai iute
Pe acest pămînt amar?
— Florile cele plăcute?
— Nu! Un-spre-ce Februar!

EN VENTE A LA LIBRAIRIE A. FRANCK, PARIS 67,
RUE RICHELIEU

A. PARENT. *Maehaerous*. 1 vol. gr. in-8°
orné d'une carte et d'un tableau. 6 fr.

C. C. CASATI. *Richars li Biaus*. Roman in-
édit du XIII-e siècle, en vers. Analyse et frag-
ments publiés pour la première fois d'après
un manuscrit de la bibliothèque de l'Université
de Turin. Petit in-8°. 2 fr.

Sur papier vergé. 3 fr.

C. WESCHER. *Étude sur le monument bi-
lingue de Delphes*. Suivie d'éclaircissements
sur la découverte du mur oriental. Avec le
text de plusieurs inscriptions inédites relatives
à l'histoire des Amphictions, un plan du temple
d'Apollon Pythien et une carte du territoire
sacré de Delphes. 1 vol. in-4°. 12 fr.

C. THUROT. *Observations critiques sur le*
traité d'Aristote «de partibus animalium» sui-
vies des variantes de la traductions de Guil-
laume. Gr. in-8°. 1 fr. 50.

EN VENTE CHEZ MICHEL LÉVY FRÈRES, ÉDITEURS 2 BIS,
RUE VIVIENNE, PARIS

CUVILLIER-FLEURY. *Études et portraits*.
2-e série. 1 vol. gr. in-18. 3 fr.

EN VENTE A LA LIBRAIRIE DIDIER ET C^{IE}, 35, QUAI
DES AUGUSTINS.

PH. CHASLES. *Voyages d'un critique à tra-
vers la vie et les livres*. 2-e partie : Italie et
Espagne. 1 vol. in-8°. 6 fr.

M. DU CAMP. *Orient et Italie*. Souvenirs
de voyages et de lectures. 1. vol. in-12. 3 fr. 50.

EN VENTE CHEZ E. DESTU, ÉDITEUR, PALAIS-ROYAL,
GALERIE D'ORLÉANS.

E. et J. de GONCOURT. *Les Vignettistes*,
Gravelot, Cochin, *Étude* contenant deux dessins
gravés à l'eau forte. in-4°. sur vergé teinté. 5 fr.

EN VENTE CHEZ AMYOT, RUE DE LA PAIX

LORD BYRON. *Jugé par les témoins de sa
vie*. 2 forts vol. in-8°, photographie de Bin-
gham. 15 fr.

EN VENTE CHEZ PETHES, A GÖTTA, ET SE TROUVE A
PARIS, A LA LIBRAIRIE A. FRANCK, 67, RUE RICHELIEU

R. GRUNDEMANN. *Allgemeiner Missions
Atlas*. II. Abth. Asien. 1 Lfg. in-4°. 3 fr. 40.

EN VENTE CHEZ RIEGER, A MUNICH, ET SE TROUVE A
PARIS, A LA LIBRAIRIE A. FRANCK, 67, RUE RICHELIEU

J. B. V. GEHANT. *Grammaire moderne de
la langue française basée sur les principes de
l'euphonie et de la logique*, d'après un plan
d'éducation. Avec traduction allemande à l'u-
sage des Français et des Allemands. in-8°. 4 fr.

EN VENTE CHEZ BERTLING, A DANZIG, ET SE TROUVE A
PARIS, A LA LIBRAIRIE A. FRANCK, 67, RUE RICHELIEU

H. FRITSCHÉ. *Molière-Studien*, Ein Na-
menbuch zu Molière's Werken. M. philolog.
histor. Erläuterungen. In-8°. 4 fr. 85.

ELEMENTE

DE GEOMETRIE

DE

A. M. LEGENDRE

TRADUCTION DE

I. M. RIURENCU și EL. ANGELESCU.